

Turinys

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	6
1. ASMENS TEISĖ Į SANTUOKĄ BAŽNYTINIŲ IR CIVILINĖS TEISĖS ASPEKTAIS 8	
1.1. Teisė sudaryti santuoka tarptautiniame ir nacionaliniame teisiniame kontekste	8
1.2. Bažnytinės ir civilinės teisės požiūrių į santuokos sudarymą skirtumai	11
1.3. Sutartinis bažnytinės ir civilinės santuokos pobūdis.....	12
1.4. Civilinės ir bažnytinės santuokos registravimo reikšmė.....	15
2. SANTUOKOS SUDARYMO IR GALIOJIMO SĄLYGŲ ĮGYVENDINIMAS BAŽNYTINĖJE IR CIVILINĖJE SANTUOKOJE.....	19
2.1. Santuokos sudarymo sąlygos bažnytinėje ir civilinėje teisėje.....	19
2.2. Kliūčių sudaryti bažnytinę santuoką traktavimas civilinėje teisėje ir bažnytinėje teisėje	21
2.3. Vedybinės sutarties pobūdis pagal bažnytinę (kanonų) ir pagal civilinę teisę	23
2.4. Santuokos nutraukimo įgyvendinimas civilinėje ir bažnytinėje teisėje.....	27
2.5. Bažnytinės santuokos negaliojimo pagrindai	30
3. IKIVEDYBINĖS SUTARTIES SUDARYMO PASEKMĖS BAŽNYTINEI SANTUOKAI.....	35
3.1. Ikivedybinė sutartis kaip sąlyga pripažinti bažnytinę santuoką negaliojančia.	35
3.2. Bažnytinės santuokos pripažinimo negaliojančia pasekmės esant ikivedybinei sutarčiai	37
IŠVADOS.....	39
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	41

SANTRAUKA

Šio darbo tikslas – išanalizuoti civilinės ir bažnytinės teisės normas, susijusias su santuokos sudarymo ir galiojimo ypatumais, bei atsakyti į pagrindinį darbe keliamą klausimą – ar ikivedybinė sutartis sudaryta prieš bažnytinę santuoką yra laikoma galiojančia. Šio darbo objektas – bažnytinės ir civilinės santuokos sudarymo sąlygos bei ikivedybinės sutarties kaip sąlygos pripažinti santuoką negaliojančia taikymo galimybės.

Išanalizavus įvairius šaltinius atskleista, kad bažnytinėje (kanonų) teisėje pagrindinės santuokos sudarymo sąlygos savo prigimtimi sutampa su Civiliniame kodekse nustatytais sąlygomis, tačiau bažnytinėje teisėje jų yra daugiau, o jos didžiąja dalimi yra susijusios su tikėjimo ypatumais. Civiline tvarka nustatytos santuokos nutraukimo procedūros Bažnyčia nepripažįsta, tačiau tai nelaikytina žmogaus teisių pažeidimu, kadangi teismų praktika formuoja nuostatą, kad žmonės tuokdamiesi Bažnyčioje savanoriškai pasirenka, kad jų santykius reglamentuotų tiek civilinės, tiek bažnytinės teisės normos.

Darbe analizuojamos vedybų sutarties pagrindinė paskirtis yra reguliuoti sutuoktinių turtines teises ir pareigas nuo santuokos sudarymo momento, nustatyti esamo arba būsimo turto teisinį režimą, su tokio turto tvarkymu susijusias pareigas bei tokio turto padalijimo tvarką. Vedybinės sutartys yra skirstomos į ikivedybines ir povedybines. Ikivedybinė sutartis sudaryta prieš bažnytinę santuoką yra laikoma pasirašyta nuo to momento kai pasirašoma notaro biure, o galiojančia nuo to momento kai patvirtinimas apie santuoką yra įrašomas civilinės metrikacijos biure, o tokios sutarties pasirašymas sukelia civilines pasekmes. Bažnyčia, remdamasi kanonų teise ir savo mokymu ikivedybinę sutarti laiko kliūtimi sudaryti santuoką, kadangi tokia sutartis savo prigimtimi sprendžia turto padalijimo klausimą skyrybų atveju, o skyrybos pagal bažnyčios mokymą nėra galimos. Vis dėl to, atsisakymas sudaryti bažnytinę santuoką savaime nepanaikina ikivedybinės sutarties susitarimo, kadangi Bažnyčia neturi teisės reguliuoti civilinių pasekmių, o pati ikivedybinė sutartis laikoma galiojančia nuo santuokos įregistravimo civilinės metrikacijos registre. Todėl atsakant į darbe keliamą pagrindinį klausimą galima teigti, kad sudaryta ikivedybinė sutartis bus laikoma tada kai įrašas apie santuoka bus įrašytas į civilinės metrikacijos apskaitą, o bažnyčios santuokos galiojimas vedybinės sutarties atžvilgiu neturi reikšmės.

SUMMARY

The purpose of my thesis is to analyze does a prenuptial agreement concluded before church marriage is valid. The right to marry is one of the many human rights that are enshrined in both international and national law. The issue of the validity of the norms of ecclesiastical and civil law and their connection has been relevant in various historical periods, but even today a number of questions arise regarding the conclusion, termination and application of the norms of ecclesiastical and civil marriage. The differences between the norms of ecclesiastical and civil law governing the conclusion and dissolution of marriage determine the relevance of the subject under consideration.

The aim of this work is to analyze the norms of civil and canon law related to the peculiarities of marriage and divorce, which are not recognized by ecclesiastical law, and to answer the main question raised in the work - whether a premarital contract concluded before ecclesiastical marriage is considered valid. The object of this work is the conditions of ecclesiastical and civil marriage and the possibility of applying a prenuptial agreement as a condition for annulling a marriage. In order to reveal the topic of the work, the following tasks were chosen: To reveal the content of the right to marry in the ecclesiastical and civil law aspect; To examine the differences between canon law and civil law norms governing marriage, determining which civil law norms the church does not recognize; To review the main conditions for marriage in civil and ecclesiastical law; To examine the relationship between the annulment of a church marriage and the dissolution of a civil marriage; To reveal the concept and meaning of a marriage contract; Disclosure or a prenuptial agreement (prenuptial agreement) entered into before the conclusion of a church marriage can be considered valid.

After analyzing the scientific literature, publications, legal acts of the Republic of Lithuania regulating marriage and dissolution, provisions of the Code of Ecclesiastical (Canonical) Law and case law on the issue, it was revealed that in ecclesiastical (canonical) law the basic conditions of marriage coincide with the Civil Code but in ecclesiastical law there are more of them, and they are for the most part related to the peculiarities of the faith. Civil divorce procedures are not recognized by the Church, but this is not a violation of human rights, as case law shapes people's voluntary choice in the Church to have their relationship governed not only by civil law but also by ecclesiastical law. Thus, a marriage entered into in the Church, in cases where it is registered with the civil registry office, is recognized by the state as a civil marriage, but it does not become a marriage that can be dissolved by a civil court, so it is necessary to apply to a tribunal for marriage annulment.

The work examines laws, court practice and legal doctrine. Descriptive, comparative, systematic, analytical methods is used to achieve the set goals. Canonical and civil law norms are

analyzed by a comparative method. Examining the Constitution of the Republic of Lithuania, the Civil Code of the Republic of Lithuania, orders of the Minister of Justice of the Republic of Lithuania, etc. legislation uses a systematic method of analysis of legal norms. The problem raised by the method of analytical research is analyzed in the context of both legal norms and case law.

The main purpose of the marriage contract analyzed in the work is to regulate the property rights and obligations of the spouses from the moment of marriage, to determine the legal regime of existing or future property, and the obligations related to the management of such property. Marriage contracts are divided into premarital (signed before marriage) and post-marital (signed at any time after marriage). A prenuptial agreement entered into before a church marriage is considered to be signed from the moment it is signed in a notary's office, and it is valid from the moment when the marriage certificate is registered in the civil registry office, and the signing of such a contract has civil consequences. The Church, on the basis of canon law and its teaching, considers a prenuptial agreement to be an obstacle to marriage, since such a contract, by its very nature, deals with the division of property in the event of divorce, and divorce is not possible according to church teaching.

However, the results show that a refusal to enter into an ecclesiastical marriage does not in itself invalidate the marriage if it has also been validated by civil law, as the Church has no right to regulate civil consequences and the marriage contract itself is considered valid from the date of marriage. Therefore, in answer to the main question raised in the paper, it can be said that a pre-marital contract will be considered valid from the moment the marriage record is registered in the civil register and the validity of a church marriage is irrelevant to a marriage contract. only complements civil law, not replaces it.

ĮVADAS

Santuoka ir šeima yra viena didžiausių vertybių. Nei viena civilizacija, kultūra ar valstybė neegzistavo be šeimos. Tiek valstybė, tiek Bažnyčia yra suinteresuota santuokos sudarymu, išsaugojimu ir plėtojimu. Aristotelis teigė, kad šeima yra pirmiau ir reikalingiau nei valstybė, tačiau be visuomenės ir be valstybės šeima negali egzistuoti. Bažnyčią ir santuoką sieja gilios istorinės, kultūrinės tradicijos, šeimą galima laikyti savotišku visuomenės atspindžiu, kadangi joje atsispindi visuomenėje vykstantys teigiami ir neigiami pokyčiai.

Darbo aktualumas. Bažnytinės ir civilinės teisės normų galiojimo klausimas buvo aktualus įvairiais istoriniais laikotarpiais. Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – Konstitucija) nustato, kad „Valstybė pripažįsta bažnytinės santuokos registraciją“¹, o Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas bažnytinę santuoką pripažino savarankiška santuokos sudarymo forma, tačiau, net ir šiandien kyla nemažai klausimų dėl bažnytinės ir civilinės santuokos sudarymo, nutraukimo ir galiojimo normų taikymo. Civilinis kodeksas² (toliau – CK) nurodo, kad ryšium su būsima santuoka, sutuoktiniai gali pasirašyti vedybinę sutartį, kuri nustatytų asmenų turtines teises ir pareigas, o jos galiotų jiems sudarius santuoką, ar nusprendus ją nutraukti. Bažnyčia turtinių santykių nereglamentuoja, tačiau griežtai pasisako prieš ikivedybinių sutarčių sudarymą, kadangi santuoka yra sudaroma dviejų žmonių laisva valia ir noru, bei negali turėti jokių papildomų sąlygų, kurios galėtų tapti priežastimi pripažinti santuoką negaliojančia. Būtent šis civilinės teisės normų ir Bažnyčios konfliktas ir įtakoja šio darbo aktualumą.

Darbo naujumas. Pagal civilinės teisės normas sudarant santuoką šalys turi teisę sudaryti tiek ikivedybines, tiek povedybines sutartis. Vedybų sutartys padeda lengviau išspręsti arba visai išvengti turtinių sutuoktinių klausimų konfliktų, todėl vis daugiau porų renkasi sudaryti ikivedybines sutartis, kurios apsaugo šalių turtinius interesus, tačiau reta pora žino, kad toks jų pasirinkimas užkerta kelią bažnytinei santuokos sudarymui.

Santuokos sudarymo ir nutraukimo tema kelia naują klausimą šiandieninėje visuomenėje: ar vedybų sutartis galėtų būti vertinama kaip šiuolaikiškas abiejų sutuoktinių interesus užtikrinantis turtinių klausimų sprendimo būdas, o ne kaip abejonės ar išankstinės sąlygos išraiška? Taip pat kyla klausimas, ar bažnytinės ir civilinės procesinės teisės prieštaravimai nepažeidžia asmens teisės sudaryti santuoką, kuri yra nustatyta įvairiais tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais. Jei valstybė pripažįsta bažnytinę santuoką, o Bažnyčia pripažįsta civilinės santuokos sudarymą, kodėl santuokos sudarymas pagal bažnytinę ir civilinę teisę sukelia prieštaravimus?

¹ LR Konstitucija (1992 11 30, Nr. 33-1014), 38 str. 4 d.

² LR Civilinis kodeksas (2000 07 18, Nr. VIII-1864), III knyga.

Darbo tikslas – išanalizuoti civilinės teisės normas, susijusias su santuokos sudarymo ypatumais, kurių nepripažįsta bažnytinė teisė.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti teisės sudaryti santuoką turinį bažnytiniu ir civilinės teisės aspektu;
2. Išnagrinėti kanonų teisės ir civilinių teisės normų reglamentuojančių santuoką skirtumus, nustatant kokių civilinės teisės normų bažnyčia nepripažįsta;
3. Apžvelgti pagrindines santuokos sudarymo sąlygas civilinėje ir bažnytinėje teisėje;
4. Išnagrinėti bažnytinės santuokos pripažinimo negaliojančią santykį su civilinės santuokos nutraukimu;
5. Atskleisti vedybinės sutarties sampratą ir reikšmę;
6. Atskleisti ar ikivedybinis susitarimas (ikivedybinė sutartis) sudaryta iki sudarant bažnytinę santuoką gali būti laikoma galiojančia.

Hipotezė – Ikivedybinės sutarties sudarymas savaime nėra laikomas priešastimi laikyti bažnytine santuoka negaliojančia.

Darbe nagrinėjami įstatymai, teismų praktika, teisės doktrina. Iškelčius tikslus įvykdyti naudojamas aprašomasis, lyginamasis, sisteminis, analitinis metodas. Kanoninės bei civilinės teisės normos analizuojamos lyginamuoju metodu. Nagrinėjant Lietuvos Respublikos Konstituciją, Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymus ir kt. teisės aktus naudojamas sisteminis teisės normų analizės metodas. Analitinio tyrimo metodo dėka iškelta problema nagrinėjama tiek teisės normų, tiek teismų praktikos kontekste.

Šio darbo kontekste asmens teisė sudaryti santuoką suprantama kaip viena pagrindinių žmogaus teisių – esminė vertybė, susijusi su šeiminių santykių kūrimu. Šiame darbe santuokos sudarymo ir nutraukimo problemos nagrinėjamos civilinės teisės aspektu ir pagal Kanonų teisės kodekso normas.

1. ASMENS TEISĖ Į SANTUOKĄ BAŽNYTINIŲ IR CIVILINĖS TEISĖS ASPEKTAIS

1.1. Teisė sudaryti santuoka tarptautiniame ir nacionaliniame teisiniame kontekste

Žmogaus teisės yra vertybė, kurios siekia daugelis demokratinės visuomenės narių, o religijos pabrėžia esminių žmogaus vertybių neliečiamumą.³ Teisė sudaryti santuoką yra kildinama iš dviejų teorijų: prigimtinės ir pozityviosios. Iš prigimtinės teisės kildinamos tokios subjektinės teisės kaip vyro ir moters teisė sudaryti santuoką, susilaukti palikuonių ir juos auginti. „Vadovaujantis pozityvistiniu požiūriu į žmogaus teises, jos suprantamos kaip kylančios iš valstybės, kuri savo nuožiūra jas žmogui suteikia, nustato apimtį, o panorėjusi gali jas savo nuožiūra susiaurinti ar likviduoti“.⁴

Romėnų teisėje idealiosios teisės idėja siejama su krikščionybės doktrina, kuri teigia, kad „prigimtinės teisės, kurių visos tautos vienodai laikosi, yra Dieviškos Apvaizdos nustatytos ir visuomet išlieka pastovios bei nekintamos“.⁵ Ją remiantis prigimtinės teisės – tai nuolatinė ir nekintanti tvarka kadangi „Valstybė, kurdama įstatymus, negali pažeisti tam tikrų asmeniui iš prigimties būtinų vertybių, kurios egzistuoja anksčiau nei valstybės valia ir nepriklausomai nuo jos“.⁶ Kadangi santuoka yra laikoma prigimtine vertybe, valstybė turi užtikrinti žmogaus teisių ir teisėtų interesų apsaugą šioje srityje.

Nors pats žmogaus teisių terminas yra plačiai vartojamas, teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės dėl žmogaus teisių sąvokos, jos turinio ar apimtys. Ričardas Piličiauskas teigia, kad žmogaus teisių turinys „<...> nėra statiškas ir taip pat kinta, priklausomai nuo besikeičiančių išorinių (pavyzdžiui, bendros globalios politikos tendencijų) bei vidinių (pvz., visuomenės požiūrio, didėjančio žmonių sąmoningumo, moralės lygio) veiksnių“⁷ todėl yra pakankamai sudėtinga tiksliai apibrėžti teisės sudaryti santuoką turinį šiame kontekste.

Teisė sudaryti santuoką, tai viena iš pagrindinių žmogaus teisių, kuri yra įtvirtinta tiek tarptautinėje, tiek nacionalinėje teisėje. Svarbiausios teisės normos, įtvirtinančios žmogaus teisę sudaryti santuoką, kurios aprašė ir plačią žmogaus teisių apsaugą buvo įtvirtintos tokiuose dokumentuose kaip

³ Official Journal of the European Union, <<http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007303LT.01000101.htm>> [aplankyta 2019-02-06].

⁴ Kazys Meilius, Gediminas Sagatys, „Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytų santuokų kelias į pripažinimą“, *Jurisprudencija* (2002, Nr.28(20)), p.136.

⁵ Marius Jonaitis, *Romėnų privatinė teisė*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), p. 23.

⁶ Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija*, (Vilnius: Justitia, 2004), p. 135.

⁷ Ričardas Piličiauskas. *Žmogaus teisės kaip teisinės kultūros dalis*. (Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija, mokslo studija skirta Lietuvos administracinio teismo dešimtmečiui. Lietuvos administracinis teismas, 2012) p. 40.

Visuotinė Žmogaus Teisių Deklaracija (1948), Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950), Pilietinių ir politinių teisių paktas (1966) ir kt.

Nagrinėjant žmogaus teisę sudaryti santuoką kontinentiniu lygmeniu, nuorodos galime ieškoti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 12 straipsnyje. Jame teigiama, kad „Vyrai ir moterys, sulaukę santuokinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir sukurti šeimą pagal šią teisę reguliuojančius valstybės vidaus įstatymus“.⁸ Šiame straipsnyje esanti nuoroda į nacionalinius teisės aktus, leidžia daryti prielaidą, kad teisė sudaryti santuoką ir sukurti šeimą pagal Konvencijos nuostatas nėra absoliuti. Kiekviena valstybė turi gana plačias galimybes vidaus įstatymuose nustatyti tam tikras konkrečias sąlygas teisei į santuoką įgyvendinti, santuokos sudarymo teisinėms pasekmėms reglamentuoti bei apibrėžti šeimos ir šeiminių ryšių formavimosi sąlygas. Konvencijos 12 straipsnio nuostatos duoda nuorodą į valstybių nacionalinę teisę, todėl valstybių narių nacionalinės teisės normos, reglamentuojančios santuoką gali skirtis tarpusavyje.⁹ Kaip jau buvo minėta, santuokos sudarymą reglamentuojančios nacionalinės taisyklės ir praktika skirtingose šalyse gali skirtis. Manytina, kad šie skirtumai galėjo atsirasti dėl skirtingų šalių istorijos, kultūros ir visuomenės raidos. Gilinantį į skirtingų valstybių įstatymus, reguliuojančius santuokos institutą, galima pastebėti, kad dažniausiai teisiškai siekiama reguliuoti šias sritis:

1) Sutuoctinių teisės ir pareigos. Dažniausiai siekiama sureguliuoti sutuoctinių teises ir pareigas susijusias su jų turtiniais interesais, pavardės pasikeitimu po santuokos ir kt.

2) Sutuoctinių amžius. Skirtingose šalyse, gali skirtis ir sutuoctinių amžius. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, tuoktis leidžiama sulaukus pilnametystės, tačiau kai kurios šalys suteikia išimtis, kuomet esant tam tikroms aplinkybėms, sužadėtiniams leidžiama sudaryti santuoką nesulaukus santuokinio amžiaus.

3) Religinės ir civilinės santuokos santykis. Nors yra šalių kuriose šalyse religinė santuoka laikoma lygiaverte civilinei (pavyzdžiui, Anglija, Danija, Graikija) vis dėl to galima aptikti ir tokių valstybių (pavyzdžiui, Prancūzija, Olandija), kuriose valstybė ir Bažnyčia santuokos institutą vertina skirtingai, todėl bažnytinė santuoka laikoma oficialia tik tada jei greta yra civiline tvarka sudaryta santuoka. Šis pavyzdys įrodo, kad vienu valstybių nacionalinė teisė sutinka su tuo, kad bažnytinė santuoka sukelia teises pasekmes, o tuo tarpu kitose valstybėse, kuriose yra pripažįstama tik civilinė santuoka, sutuoctiniams, sudariusiems santuoką bažnyčioje, jokie teisiniai padariniai nekylo.

⁸ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Žin. (1995, Nr. 40-987), 12 str.

⁹ Ten pat, 12 str.

Svarbu pažymėti, kad nors nacionaliniai teisės aktai turi teisę reglamentuoti santuokos sudarymo taisykles šalies viduje bei suteikia galimybę valstybei savo viduje spręsti kaip reguliuoti šios teisės įgyvendinimą, jie negali prieštarauti bendroms Konvencijos nuostatoms. Tai pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad Konvencijoje nėra jokių nuorodų į iš santuokos kylančias pareigas: pavyzdžiui turėti vaikų, arba nėra apsprendžiama santuokos nutraukimo tvarka bei iš to kylančios pasekmės. Taigi apibendrinant galima teigti, kad Konvencija siekia reguliuoti tik santuokos sudarymo taisykles bet ne iš to kylančias teises ir pareigas.

Tuo tarpu nagrinėjant Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, galima pastebėti platesnį siekį reguliuoti santuokos atsiradimo ar pasibaigimo pasekmes. Deklaracijos 16 straipsnyje teigiama, kad „Moterys ir vyrai, sulaukę pilnametystės, turi teisę be jokių apribojimų dėl rasės, pilietybės ar religijos tuoktis ir kurti šeimą. Sudarydami santuoką, gyvendami susituokę ir nutraukdami santuoką jie turi lygias teises“.¹⁰ Siekį plačiau įsikišti į santuokos sudarymo ir pabaigos reguliavimą, galima kildinti iš pačios deklaracijos atsiradimo kilmės. Jungtinės tautos (toliau – JTO) siekiamos apginti keturias žmogaus laisves – minties laisvę, religijos laisvę, laisvę nuo poreikių ir laisvę nuo baimės, pasirašė dokumentą – deklaraciją. Šiuo dokumentu buvo siekiama ankščiau minėtus keturis principus įtvirtinti tarptautiniuose bei nacionaliniuose narių teisės aktuose. Nors deklaracijoje galima rasti nuorodas į santuokos pradžią ir pabaigą, JTO taip pat nesiryžo spręsti kokios pareigos turi kilti sutuoktiniams santuokos metu.

Nagrinėjant Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktiką, pastebima, kad čia taip pat nėra nuostatų ar tiesioginio atsakymo į klausimą kokia turėtų būti šeima sudarius santuoką, kiek joje turi būti vaikų ir pan. Vis dėl to pastaruoju metu pastebimas liberalėjantis ES požiūris ir plečiama šeimos sąvoka, todėl šalims narėms kartais iškyla sunkumų pripažįstant naujas santuokos rūšis (pavyzdžiui santuoką tarp tos pačios lyties asmenų) bei perkeltiant tokias normas į nacionalinius teisės aktus.

Teisinėje doktrinoje, įprastai teisė sudaryti santuoką nustatoma pozityviuoju požiūriu t. y. kaip „visuma valstybės sukurtų privalomo elgesio taisyklių“¹¹. Tačiau Bažnyčia santuoką sieja su prigimtinės teisės institutu, todėl laikosi nuostatos, kad kai „žmonės pasirenka santuoką bažnyčioje, jie pirmiausiai pasirenka būtent bažnytines normas“.¹²

Apibendrinant tarptautinių dokumentus, kuriais yra grindžiama asmens teisė sudaryti santuoką, galima teigti, kad ši žmogaus teisė yra kildinama iš asmens prigimtinės teisės ir laisvės. Tarptautiniai dokumentai suteikia nuorodą ir į tai, kad santuoka gali turėti tiek pradžią, tiek pabaigą, todėl atsižvelgiant

¹⁰ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Žin. (2006, Nr. 68-2497), 16 str. 1 d.

¹¹ Žr. išnašą 6: Alfonsas Vaišvila, p. 144.

¹² Žr. išnašą 4: Kazys Meilius, Gediminas Sagatys, p. 134.

į tai, kad tarptautiniai dokumentai turi būti ratifikuoti nacionaliniu lygmeniu, asmenims turi būti suteikiama galimybė netrukdamat pasinaudoti visomis savo turimomis teisėmis.

1.2. Bažnytinės ir civilinės teisės požiūrių į santuokos sudarymą skirtumai

Santuokos apibrėžimas gali būti apibūdinama dvejopai: „kaip juridinis aktas (*matrimonium in fieri*) ir kaip institucija, t. y. kaip santuokinis gyvenimas (*matrimonium in facto esse*)“.¹³ Civilinė teisė santuoką traktuoja kaip juridinį faktą, kuris sukelia teisės aktuose numatytas pasekmes, tuo tarpu bažnytinė (kanonų) teisė, visą dėmesį dėmesį santuokos kaip santuokinio gyvenimo sąvokai.

P. Vaičekonis teigia, kad „[B]ažnyčios požiūris į santuoką yra dvejopas: realistinis ir idealistinis. Realistiniu požiūriu, santuoka – šios žemės dalykas, idealistiniu požiūriu, santuoka yra antgamtinis reiškiny, ne vien susituokusių, valstybės, Bažnyčios reikalas“.¹⁴ Todėl galima teigti, kad Bažnyčios požiūris į santuoką yra kur kas platesnis ir apima su tikėjimo ypatumais ir religinėmis apeigomis susijusius dalykus. Apibrėžiant santuoką kaip religinį institutą vyrauja religiniai, o ne teisiniai kriterijai. Tuo tarpu, „[V]alstybė santuoką labiau supranta kaip santuokinio gyvenimo realizavimą, o Bažnyčia kaip santuokos esmę ir bendresnius tikslus“.¹⁵ „Santuoka ir šeima yra ne vien pasaulietinė, bet ir religinė bei moralinė institucija, dieviškasis sutvarkymas, šventasis sakramentas, gyvenimo pašaukimas.“¹⁶ „Sakramentai – tai Kristaus įsteigti ir Bažnyčiai perduoti veiksmingi malonės ženklai.“¹⁷ Bažnytinėje teisėje santuoka suprantama kaip amžinas ir nenutrūkstamas ryšys.

Dažnai pastebima, kad „<...> dėl santuokos sudarymo, registracijos, apskaitos tarp valstybės ir Bažnyčios nuolat kildavo ir kyla neaiškumų bei nesutarimų. Tai neišvengiama, kai šeimos ir santuokos institucija tvarkoma pagal dvi skirtingas, suverenas, viena nuo kitos praktiškai nepriklausomas teises sistemas“.¹⁸ Santuoka yra ne tik teisinis, bet ir socialinis reiškiny. Nėra vieningos ir universalios santuokos sampratos tiek civilinėje, tiek bažnytinėje teisėje. Galima teigti, kad Bažnyčia ir valstybė reglamentuodamos santuoką iš esmės siekia panašių tikslų – tvirtos ir ilgalaikės šeimos sukūrimo, kurioje vyrų dviejų žmonių partnerystė ir sąjunga, augtų vaikai ir pan., tačiau Bažnyčia, savo religine prigimtimi siekia ir papildomų tikslų – tokių kaip Dievo įsakymų ir Bažnyčios įsakymų laikymosi, žmonių auklėjimo, doro gyvenimo skatinimo ir t.t.

¹³ Pranas Vaičekonis, *Santuokinė teisė*, (Kaunas: Alma, 1988), p. 5.

¹⁴ Dalia Perkumienė, Rūta Brazienė, „Santuokos institutas valstybės ir bažnyčios požiūriu“, *Soter* (2004, Nr.12(40)), p. 21.

¹⁵ Ten pat, p. 24.

¹⁶ Ten pat, p. 21.

¹⁷ Algirdas Jurevičius, „Kodėl ardoma tai, kas gali būti sutaisyta“, *Artuma*, (2007, Nr.1), p. 6.

¹⁸ Žr. išnašą 14: Dalia Perkumienė, Rūta Brazienė. p. 21

Civilinės ir bažnytinės santuokos požiūrių į santuoką skirtumai kelia nemažai teorinių ir praktinių problemų. Bažnyčia tvirtai laikosi nuostatos, kad tarp katalikų galioja tik bažnytinė santuoka, tačiau atsižvelgiant į valstybės teisinę reguliavimo sritį leidžia civilinės santuokos sudarymą su sąlyga, kad santuoka bus sudaryta ir bažnytine (kanonų) teisės nustatyta tvarka.

Bažnyčios vaidmuo Lietuvoje yra labai svarbus, kadangi dauguma gyventojų yra praktikuojantys katalikybę, todėl bažnytinė santuokos sudarymo forma ir tradicijos jiems yra itin svarbios. Pavyzdžiui, pagal civilines nuostatas, santuokos sudarymas turi būti viešas, tuo tarpu Bažnyčia laiko, kad santuokai nebūtina vieša sudarymo forma kadangi santuokai sudaryti užtenka abipusio pareikšto sutikimo sukurti šeimą ir nuolat būti kartu. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad šeima taip pat yra ir visuomenės dalis, todėl Bažnyčia pripažįsta, kad santuokai yra reikalinga teisinė apsauga, kuri užtikrintų jos funkcionavimą ir apsaugotų nuo piktnaudžiavimo, todėl bėgant laikui Bažnyčia priėmė viešumą kaip vieną iš santuokos sudarymo sąlygų.

Kanonų teisė nustato, kad „Katalikų santuoka, netgi jei katalikiška yra tik viena iš besituokiančių šalių, tvarkoma, remiantis ne vien dieviškąja, bet taip pat ir kanonų teise, išlaikant civilinės valdžios kompetenciją grynai civilinių minėtos santuokos pasekmių atžvilgiu“.¹⁹ Tai reiškia, kad „[v]ien civiliška susituokę tikintieji bažnytinės teisės požiūriu yra laikomi nesusituokusiais, o gyvendami neteisėtoje sąjungoje jie neturi pilnutinės vienybės su Bažnyčia ir jiems taikomi su tuo susiję apribojimai, pvz. jie negali priimti sakramentų“.²⁰ Taigi katalikų tikėjimą išpažįstantys žmonės, sudarę vien tik civilinę santuoką laikomi negalintys gyventi visaverčio religinio gyvenimo. Pagal šiuos papročius civilinė santuoka buvo laikoma neteisėta sąjunga, tačiau keičiantis papročiams Bažnyčia sutiko pripažinti, kad civilinis santuokos reglamentavimas gali būti reikalingas siekiant užtikrinti santuokos funkcionavimą ir apsaugą nuo piktnaudžiavimo. Šiuo metu Bažnyčia pripažįsta tik civiline tvarka sudarytos santuokos civilines pasekmes, bet ne santuokos sudarymo faktą, todėl galima teigti, kad bažnyčia santuokos ir šeimos institutų nebelaiko tapačiomis sąvokomis.

1.3. Sutartinis bažnytinės ir civilinės santuokos pobūdis

V. Mikelėnas pažymi, kad teisinėje literatūroje dažniausiai išskiriamos šios santuokos aiškinimo teorijos: sutartinė, bažnytinė (kanonų teisės) ir santuokos kaip ypatingo instituto (lot. *sui generis*).²¹

¹⁹ Kanonų teisės kodeksas, *Cidex iuris canonici*, (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012), 1059 kanonas.

²⁰ Žr. išnašą 14: Dalia Perkumienė, Rūta Brazienė, p. 21.

²¹ Valentinas Mikelėnas, *Šeimos teisė*, (Vilnius: Justitia 2009), p. 139.

Nors santuoka tiesiogiai nėra tapatinama su sutartimi, sutarties laisvės principas yra būdingas ir šeiminiams santykiams. Sudarius civilinę santuoką įpareigojimai atsiranda nuo santuokos sudarymo momento, todėl jie pradeda galioti iškart kadangi pati santuoka jau yra laikoma sutartimi.

Santuokos kaip sutarties šaknų galima ieškoti dar romėnų teisės laikuose. Analizuojant santuoka kaip institutą (*justae nuptiae, matrimonium legitimum*) romėnai teigė, kad tai yra vyro ir moters sutartis.²² Kanonų teisės kodekso 1055 kanone, santuokos samprata yra įvardijama kaip sutartis: „santuokinė sutartis kuria vyras ir moteris visam gyvenimui sudaro bendrą sąjungą, savo prigimtimi yra sutuoktinių gerovei bei vaikų gimdymui ir auklėjimui“. Analizuodami šį kanoną galime pastebėti, kad romėnai buvo linkę detalizuoti ne tik santuokos pradžią ir galiojimą, tačiau taip pat siekė nurodyti kam šis institutas yra skirtas. P. Vaičekonis pažymi, kad „Tokį susitarimą vadiname santuokine sutartimi (*contractus matrimonialis*) arba sandrauga (*foedus matrimoniale*) tai suprantame jungtuvėmis (*nuptiae*)“.²³ Vis dėl to ne visi pritaria romėnų teisėje formuotai sąvokai. Kanonų teisėje esančią santuokos kaip sutarties sampratą kritikuoja autoriai, pabrėžiantys personalinį santuokos aspektą t. y. visapusišką iš neatlygintą savęs dovanojimą. Jų manymu šis terminas netikslingas, nes sudaro įspūdį, kad sutuoktiniai patys gali nustatyti savo teises ir pareigas santuokoje, nors iš tikrųjų teisės ir pareigos santuokoje susiformuoja savaime (*ex se*), todėl apie santuoką negalima kalbėti kaip apie įprastą sutartį.²⁴

1983 m. Kanonų teisės kodekse įtvirtintas santuokos apibūdinimas kaip sutarties (*contractus*), buvo pakeistas 1917 m. kuomet kodekse buvo įtvirtinta nauja sąvoka „sąjunga“ (*foedus*).²⁵ Santuokoje kaip ir kiekvienoje sutartyje pagrindinį vaidmenį turi šalių, šiuo atveju – sutuoktinių sutikimas. Tačiau kanonų teisė traktuoja santuoką plačiau nei sutartį ar susitarimą. „Tai sandoros aktas be sąlygų bei išskaičiavimų, kurio metu įvyksta santuoka ir sutuoktiniai tampa vyras ir žmona.“ Bažnyčioje santuoka yra priskiriama sakramentui. „Sakramentas – tai ritualinis veiksmas, turintis suteikti Dievo malonę.“²⁶; „Kūrėjo įsteigta ir savais įstatymais apdovanota glaudi santuokinio gyvenimo ir meilės bendruomenė kyla iš besituokiančiųjų sutarties, tai yra iš neatšaukiamo asmenišką sutikimo. Taip iš žmogiško veiksmo, kuriuo sutuoktiniai atiduoda save vienas kitam ir vienas kitą priima, Dievo potvarkiu visuomenės akivaizdoje kyla tvirtas institutas.“²⁷

²² Ten pat.

²³ Žr. išnašą 13: Pranas Vaičekonis, p. 5.

²⁴ Autoriaus versta iš И. Юркович, *Каноническое право о браке*, (Москва: Истина и жизнь, 1994), p. 23.

²⁵ Ten pat, p. 21.

²⁶ Simas Maksvytis, „Vienumo ir neišardomumo reikšmė krikščionių santuokoje (vertinant kan. 1056 požiūriu)“, *Soter*, (2008, Nr. 28 (56)), p. 114.

²⁷ Pastoralinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“ <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/vatikano_2s/gaudium-et-spes.html#s47 > [aplankyta 2019-03-10].

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad šiuolaikinėje civilinėje teisėje dominuoja santuokos, kaip sutarties samprata. Santuokos sutartinį pobūdį atskleidžia ne tik civilinėje teisėje apibrėžta jos samprata, bet ir „kiti sutartiniai jos aspektai, o būtent aplinkybė, kad daugelį tiek turtinių, tiek asmeninių neturtinių klausimų sutuoktiniai gali išspręsti tarpusavio susitarimu.“²⁸ Pavyzdžiui, civilinė teisė nustato, kad sutuoktinių turtiniai klausimai gali būti sprendžiami sudarant vedybų sutartį.

LR Civilinio kodekso (toliau – CK) 3.7 str. 1 d. nuostatos įtvirtina, kad „Santuoka yra įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius“²⁹ t. y. civilinės teisės normos akcentuoja, kad santuoka yra tam tikri teisiniai santykiai. Tuo tarpu CK sutartį apibrėžia kaip dviejų ar daugiau asmenų susitarimą sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius³⁰. V. Mikelėnas aiškindamas sutarties atsiradimo pagrindus teigia, kad „Susitarimas sukurti teisinius santykius civilinėje teisėje yra sandoris, o sandoris, kuriam sudaryti reikalinga dviejų asmenų valia yra sutartis (CK 6.154 str. 1 d.)“³¹ Taigi galima teigti, kad civilinė teisė įtvirtina įvairialypį santuokos sutartinį pobūdį.

Civilinėje teisėje išryškėja kiti sutartiniai santuokos aspektai. Remiantis Civilinio kodekso nuostatomis, daugelį tiek turtinių, tiek asmeninių neturtinių klausimų sutuoktiniai gali išspręsti tarpusavio sutarimu, pavyzdžiui sutuoktinių pavardžių po santuokos sudarymo, gyvenamosios vietos ir kitus klausimus. Santuoką sudarę asmenys įgyja sutuoktinių teisinį statusą. Šis statusas nustato sutuoktinių teisių ir pareigų apimtį: „dalį šio teisinio statuso elementų iš tiesų nustato imperatyvios teisės normos, dalį patys sutuoktiniai.“³² Manytina, kad būtent asmeninio pobūdžio santykiai tarp sutuoktinių, šeiminiis teisinis ryšys yra sutuoktinių teisių įgyvendinimo forma santuokoje. Vienas pagrindinių šeiminių santykių pagrindų yra tai, kad šeiminių santykių subjektai gali naudoti įvairias teisėtas priemones siekiant abipusio sutarimo santuokoje, šiomis priemonėmis gali būti laikomi papildomi susitarimai ar sutartys, kurie apsprendžia tam tikrus asmenų turtinius ir/arba neturtinius klausimus.

Tačiau bažnytinė teisė pabrėžia santuokos išskirtinumą iš kitų sutarčių „Santuokinė sutartis skiriasi nuo kitų sutarčių:

- 1) ji gali būti sudaryta tikrai tarp vieno vyro ir vienos moters;
- 2) jos turinys ir esminės sąlygos negali būti laisvai šalių nustatomos, jos apibrėžtos pačios prigimtinės teisės;
- 3) negali būti nutraukta;

²⁸ Žr. išnašą 21: Valentinas Mikelėnas, p. 140.

²⁹ Žr. išnašą 2: LR Civilinis kodeksas, 3.7 str. 1 d.

³⁰ Žr. išnašą 2: LR Civilinis kodeksas, 6.154 str. 1 d.

³¹ Žr. išnašą 21: Valentinas Mikelėnas, p. 140.

³² Ten pat, p.139-140.

4) turi sakralinį pobūdį.³³

Tai pažymi, kad tiek valstybė, tiek Bažnyčia laikosi vienodos nuostatos, kad santuoka gali būti sudaroma tik bendru šalių susitarimu (sužadėtiniai negali būti verčiami trečiųjų asmenų), santuokai galioja monogamijos principas, santuokos sudarymas turi atitikti prigimtine santuokos sudarymo prasmę, kuri negali būti iškraipyta papildomais susitarimais (tame tarpe ir vedybinėmis sutartimis). Ir nors ir santuokos samprata, teisiniu ir bažnytiniu aspektais, daugeliu atvejų sutampa, Bažnyčia kelia griežtesnius reikalavimus dėl santuokos galiojimo, todėl ne visos civiline tvarka sudarytos santuokos gali būti pripažįstamos Bažnytinėmis.

Civilinėje teisėje sutarties šalys gali savarankiškai nustatyti savo teises ir pareigas, išskyrus tas, kurios imperatyviai yra nustatytos kitais teisės aktais. Tuo tarpu bažnytinėje teisėje santuokos turinys jau yra nustatytas prigimtines ir dieviškosios teisės, o pati santuoka yra suprantama kaip visapusiškas: fizinis, dvasinis, moralinis, ekonominis, religinis ir kitoks vyro ir moters bendrumas.

Pažymėtina, kad civilinėje teisėje sutarties laisvės principas apima ne tik sutarties šalių valią sudaryti sutartį, galimybę ją nustatyta tvarka nutraukti. Pagal bažnytinę teisę, santuokinė sutartis negali būti nutraukta, nes sutikimas sudaryti šią sutartį yra neatšaukiamas. Kanonų teisės kodekso 1057 kanono 2 paragrafe nustatyta, kad „santuokinis sutikimas yra valios veiksmas, kuriuo vyras ir moteris neatšaukiamu susitarimu vienas kitam save duoda ir priima, siekdami sudaryti santuoką“³⁴, todėl šis įsipareigojimas yra laikomas visam gyvenimui, be galimybės atšaukti, vis dėl to kaip vėliau matysime, toks santuokos kaip sutarties pasibaigimas galimas tais atvejais kai santuoka yra pripažįstama negaliojančia.

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikinėje civilinėje teisėje vyrauja liberalesnė santuokos kaip sutarties samprata. Bažnyčia, nors ir kita apimtimi, bet taip pat, pripažįsta sutartinę santuokos pobūdį, tačiau išskiria ypatingą santuokos kaip sąjungos pobūdį ir požymius, kurie nebūdingi kitų rūšių sutartims.

1.4. Civilinės ir bažnytinės santuokos registravimo reikšmė

Toliau panagrinėkime pačią santuokos registravimo reikšmę, eigą bei registravimo sukeltą pasekmes.

Konstitucija numato, kad tik valstybė turit teisę įregistruoti santuoką. Tai reiškia, kad bažnyčioje sudaryta santuoka, kuri nebuvo įtraukta į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje nesukelia jokių teisinių

³³ Žr. išnašą 13: Pranas Vaičekonis, p. 5.

³⁴ Žr. išnašą 19: Kanonų teisės kodeksas, 1057 kanono 2 paragrafas.

pasekmių. Bažnytinės santuokos neįtraukimo į apskaitą problemos atsispindi ir teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausias Teismas (toliau – LAT) vienoje iš savo nutarčių pažymėjo, kad „Konstitucijos tiesioginio taikymo principą asmenys, remdamiesi nurodyta Konstitucijos nuostata, galėtų siekti tam tikrų jų teisių šioje srityje įgyvendinimo ar gynimo. Kartu pažymėtina, kad bendro pobūdžio Konstitucijos 38 straipsnio 4 dalies nuostata suponuoja būtinybę teisės aktuose reglamentuoti jos įgyvendinimą, kad būtų užtikrintas bažnytinės santuokos įregistravimo teisėtumas. Bažnytinės santuokos įtraukimo į apskaitą tvarkos teisinis reglamentavimas yra valstybės prerogatyva“.³⁵ Atsižvelgiant į tai, kad Bažnyčios siekis nėra trukdyti pilnai funkcionuoti valstybei, ir atvirkščiai, siekiant išvengti santuokos sudarymo dubliavimo, buvo priimtas sprendimas, kuriuo LR Teisingumo ministerija patvirtino, kad „Lietuvos Respublikoje bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudaryta santuoka įtraukiama į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje, sudarant santuokos sudarymo įrašą“³⁶. Atsižvelgiant į tai, valstybė, įgyvendindama Konstitucijos 38 straipsnio 4 dalies nuostatą, pripažįsta bažnyčių (konfesijų) registruotas santuokas, įtraukdama jas į oficialius ir viešus registrus. Tokiu būdu užtikrinamas viešasis interesas bei bažnytinės santuokos registracija atitinkamas Konstitucijos ir įstatymų reikalavimams, taip pat apsaugomos pačių sutuoktinių teisės.

Tam, kad santuoka būtų laikoma teisiškai galiojančia, bažnyčios įgaliotas (įpareigotas) asmuo per dešimt dienų po santuokos sudarymo konfesijų nustatyta tvarka, privalo pateikti santuokos sudarymo vietos civilinės metrikacijos įstaigai teisingumo ministro nustatytos formos pranešimą apie santuokos sudarymą bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka. Taip pat, apie bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytą santuoką santuokos sudarymo vietos civilinės metrikacijos įstaigai gali pranešti ir patys sutuoktiniai arba vienas iš jų, pateikdami antrąjį pranešimo egzempliorių arba Lietuvos Vyskupų Konferencijos 1999 m. rugpjūčio 25 d. patvirtintos formos santuokos liudijimą. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad santuokos registravimo procese, teisinio konflikto nėra, tačiau vis tik galima pastebėti šiek tiek priešišką Bažnyčios poziciją. Kai kurie teoretikai teigia, kad santuokos registravimas tik valstybinėse institucijose siejamas su bažnytinės registracijos įtakos eliminavimu.³⁷ Manytina, kad tokiu būdu Bažnyčia bando išreikšti savo nepasitenkinimą silpnėjančiu bažnyčios įvaizdžiu visuomenėje, tačiau analizuojant pagrindinius žmogaus teises apibrėžiančius dokumentus, dažnai minima žmogaus teisė į tikėjimą ir religiją, todėl darytina išvada, kad asmuo turi prigimtinę teisę rinktis kokiu būdu jam sudaryti santuoką.

³⁵ A.S. p. R. J., LR Aukščiausiasis teismas, (2005, Nr. 3K-3-107/2005).

³⁶ Dėl civilinės būklės aktų registravimo taisyklių ir civilinės būklės aktų įrašų ir kitų dokumentų formų patvirtinimo. LR Teisingumo ministro įsakymas, TAR (2016, 2016-29705).

³⁷ Autoriaus versta iš: Александр Власенко Семейное право России, Ростов на Дону: ООО „Феникс“ (2011), p. 118.

Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad tiek bažnytinės, tiek civilinės santuokos registracijos pasekmė – iš santuokos kylančios sutuoktinių teisės ir pareigos.³⁸ Asmenys, sudarę santuoką įgyja visas teises pareigas, kurios yra nurodytos CK III knygoje. Kadangi vien tik bažnytinės santuokos registravimas negalėtų užtikrinti santuokos sudarymo sąlygų laikymosi, kas galėtų įtakoti santuokų, sudarytų pažeidžiant santuokos sąlygas, skaičiaus augimą, bažnytinių ir civilinių santuokų registravimas bendrame registre taip pat leidžia kontroliuoti santuokos sudarymo teisėtumą, čia yra būtinas ir valstybės įsikišimas. Puikiu to pavyzdžiu galėtų būti vaiko gimimas. Jei vaikas gimsta jau sudarius santuoką, toks vaikas iš karto yra laikomas turinčiu abu tėvus, o tėvams galioja teisės ir pareigos susijusios su jo rūpinimusi ir auklėjimu. Jei vaikas gimsta ne santuokoje, pirmiausia yra sprendžiamas tokio vaiko tėvystės nustatymo klausimas, ir tik nustačius tėvus, šiems kyla visos su jo auginimu ir auklėjimu susijusios teisės ir pareigos.

Dar kitas svarbus momentas, tai, kad CK 3.24 straipsnio 2 dalis nustato, kad „santuokos sudarymas bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sukelia tokias pat teises pasekmes kaip ir santuokos sudarymas civilinės metrikacijos įstaigoje“³⁹, ši nuostata galioja tik tais atvejais jeigu, santuoka sudaryta nepažeidus Civilinio kodekso nustatytų santuokos sudarymo sąlygų, laikantis valstybėje įregistruotų ir valstybės pripažintų religinių organizacijų kanonų nustatytų procedūrų, ir jeigu santuokos sudarymas bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka buvo įtrauktas į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje. Nors, kaip jau buvo minėta, Lietuvoje sprendimas sudaryti santuoką yra laikomas viešu, Kanonų teisės kodeksas (1130-1133 kanonai) tam tikrais atvejais leidžia sudaryti slaptas santuokas. Informacija apie jas nėra viešinama, o įtraukiama į atskiras santuokų metrikų knygas ir saugoma seife. Tokios santuokos sudaromos siekiant išvengti viešumo, kuris pakenktų sutuoktiniams ar jų artimiesiems.

Vis dėl to Bažnytinės santuokos įtraukimas į apskaitą turi įvairių probleminių aspektų, tokių kaip galimas duomenų apie sudarytas santuokas dubliavimas kai sutuoktiniai iš pradžių sudaro santuoką civiline tvarka, o vėliau nusprendžia priimti sakramentą Bažnyčioje. Tokiu atveju bažnyčios atstovai praneša apie bažnyčioje sudarytą santuoką, kuri jau anksčiau buvo registruota civilinės metrikacijos įstaigoje ir taip Bažnyčioje sudaryta santuoka pakartotinai į santuokos registrą nėra registruojama.

Pažymėtina, kad bažnytinės santuokos neįtraukimas į civilinę apskaitą sukelia turtinių, tėvystės ir kitų klausimų sprendimo problemas. Taip pat tokios santuokos neįtraukimas į civilinę apskaitą, gali palikti galimybę vienam iš sutuoktinių sudaryti civilinę santuoką su kitu asmeniu. Valstybė registruodama bažnyčios sudarytą santuoką pripažįsta bažnytinę santuoką ir tai sukelia tokias pat teises

³⁸ LR Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodekso 6 straipsnio 2 dalies, 11 straipsnio ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

³⁹ Žr. išnašą 2: LR Civilinis kodeksas, 3.24 str., 2 d.

pasekmes kaip ir civilinės santuokos atveju. Tačiau jei bažnyčia pripažįsta bažnytinę santuoką (kuri buvo užregistruota civiline tvarka negaliojančia), tai civilinių teisinių pasekmių nesukelia.

Santuokos įrodymu laikomas santuokos akto įrašas ir jo pagrindu išduotas santuokos liudijimas. Jokie kiti dokumentai negali patvirtinti santuokos sudarymo fakto. Ši taisyklė taikoma tiek bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytoms santuokoms, tiek santuokoms sudarytoms civilinės metrikacijos skyriuje.

Apibendrinant santuokos registravimo svarbą reikėtų pažymėti, kad santuokos registravimas turi sutuoktinių teises ir pareigas formuojančią reikšmę. Tinkamai sudaryta bažnytinė santuoka apie, kurią yra pranešta turi analogiškas pasekmes kaip ir civilinė santuoka, tačiau be civilinių teisės normų jai papildomai taikomos ir kanonų teisės normos.

2. SANTUOKOS SUDARYMO IR GALIOJIMO SĄLYGŲ IGYVENDINIMAS BAŽNYTINĖJE IR CIVILINĖJE SANTUOKOJE

2.1. Santuokos sudarymo sąlygos bažnytinėje ir civilinėje teisėje

Nors daugelis veikiausiai pasakytų, kad santuokai sudaryti pakanka vyro ir moters sutikimo, vis dėl to, tiek civilinėje, tiek bažnytinėje teisėje yra ir daugiau kitų formalių bei materialių sąlygų. CK santuokos sudarymo sąlygų, kurios dar kitaip, gali būti vadinamos procedūrinėmis santuokos sudarymo sąlygomis⁴⁰ pažymi, kad tai yra aplinkybės, kurioms esant santuoka gali būti pripažįstama teisėta. Teisinėje literatūroje yra pateikiamos ir sąvokos, apibūdinančios santuokos sudarymą, pavyzdžiui, „kliūtys sudaryti santuoką“ arba „draudimai sudaryti santuoką“. Santuokos sudarymo sąlygos – tai sąlygos, reikalingos, kad santuoka būtų įregistruota ir galiotų, o kliūtys – priešingai, sąlygos, kurios lemia santuokos sudarymo negalimumą arba santuokos negaliojimą. CK numato baigtinį tokių sąlygų ir kliūčių sąrašą, kuris apima asmenų apsisprendimo savanoriškumą, veiksnumą, santuokinį amžių, ir kliūčių santuokai sudaryti (asmenys nėra artimieji, asmenys neturi galiojančių santuokų) nebuvimą.

Bažnyčia reikalauja, kad sudarant bažnytinę santuoką visų pagrindinių santuokos sąlygų ir santuoką atitiktų visas savybes. Jei bent vienas sutuoktinis sąmoningai nepripažįsta bent vienos iš bažnytinės santuokos savybių, Bažnyčia tokią santuoką laiko negaliojančia. Bažnyčia pagrindinėmis santuokos savybėmis laiko vienumą, neišardomumą. Pagal Kanonų teisės kodekso 1056 kanoną „Esminės santuokos savybės yra vienumas ir neišardomumas, kurios sakramento dėka krikščioniškoje santuokoje įgyja ypatingą tvirtumą.“⁴¹ Santuokos vienumas yra suprantamas kaip pastovus sutuoktinių ryšys: vieno vyro su viena moterimi. Taigi vienumas tiesiogiai susijęs su monogamijos principu. „Neišardomumas <...> reiškia tą teisėtai sudarytos santuokos ypatybę, kad santuokinis ryšys negali būti nutrauktas kitaip, kaip tik vieno sutuoktinio mirtimi“.⁴² Santuokos neišardomumas Bažnyčios siejamas su vaikų auginimo ir auklėjimo procesu, kuris turi būti nuolatinis ir nepertraukiamas, todėl santuoka turi būti pastovi ir nesuardoma. Santuokinis ryšis kaip pastovus ir nesuardomas turi išlikti ir po to kai vaikai užauga ir palieka tėvus, nes tėvų ir vaikų ryšys taip pat nenutrūksta.

Tiek Civilinis kodeksas, tiek Kanonų teisės kodeksas pabrėžia laisvą vyro ir moters valią. Šis reikalavimas grindžiamas Konstitucijos 20 ir 38 straipsniais, kadangi tik pats asmuo gali nuspręsti su kuo ir kokius susitarimus jam sudaryti (įskaitant santuoką) bei Kanonų teisės kodekso 1103 ir 1089

⁴⁰ Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, *Santuokos sąlygos ir jų vykdymas*, (Vilnius: Justitia, 2006), p. 69.

⁴¹ Žr. išnašą 19: Kanonų teisės kodeksas, 1056 kanonas.

⁴² Žr. išnašą 13: Pranas Vaičekonis, p. 22.

straipsniais. Tiek civilinė tiek kanonų teisė akcentuoja prievartos ir apgaulės nebuvimą kaip vieną iš pagrindinių santuokos sudarymo sąlygų.

Itin svarbios savybės yra monogamiškumas ir heteroseksualumas. Kanonų teisės kodeksas reikalauja, kad santuoką gali sudaryti tik skirtingos lyties asmenys nurodo pateikdamas santuokos apibrėžimą 1055 kanone: „Santuokinei sutarčiai, kuria vyras ir moteris tarpusavyje sudaro visą gyvenimą trunkantį bendravimą, savo prigimtimi skirtą sutuoktinių gerovei bei palikuonių gimdymui ir auklėjimui, pakrikštytųjų atžvilgiu Viešpats Kristus suteikė sakramento kilnumą.“ Katalikų bažnyčia nepripažįsta lyties pakeitimo operacijų. Tuo tarpu Civilinio kodekso 2.27 straipsnio 1 dalis nustato, kad nesusituokęs pilnametis asmuo turi teisę medicininio būdu pakeisti savo lytį, jeigu tai mediciniškai įmanoma. Civilinio kodekso 2.27 straipsnio 2 dalis numato, kad lyties pakeitimo sąlygas ir tvarką nustato įstatymai. Lietuvoje iki šiol tokio įstatymo nėra priimta, netgi buvo siūloma naikinti šią Civilinio kodekso nuostatą. Tačiau 2007-aisiais Lietuva dėl tokio įstatymo nebuvimo pralaimėjo Europos Žmogaus Teisių Teisme, šiam pripažinus, jog šio įstatymo nebuvimas pažeidžia translyčių asmenų teises. Manytina, kad anksčiau, ar vėliau toks įstatymas turės būti priimtas.

Kadangi Bažnyčia lyties keitimo operacijų nepripažįsta, galima teigti, kad asmuo, pakeitęs lytį valstybės pripažįstamas vienokios lyties, o Katalikų Bažnyčios kitokios. Toks asmuo, norėdamas sudaryti santuoką susidurtų su įvairiomis kliūtimis. Pvz., jeigu asmuo pakeitė lytį iš vyriškos į moterišką, civilinės teisės požiūriu jis laikomas moterimi ir civilinę santuoką gali sudaryti su vyru. Tuo tarpu Bažnyčios požiūriu ji ir toliau būtų laikomas vyru ir bažnytinę santuoką galėtų sudaryti tik su moterimi.

Kita svarbi santuokos sudarymo sąlyga yra sutuoktinių amžius. Civilinio kodekso 3.14 straipsnio 1 dalis nustato, kad santuoką leidžiama sudaryti asmenims, kurie santuokos sudarymo dieną yra ne jaunesni nei aštuoniolikos metų. 3.14 straipsnio 2 dalis numato, kad norinčio tuoktis, tačiau neturinčio aštuoniolikos metų asmens prašymu teismas supaprastinto proceso tvarka turi teisę sumažinti tokio asmens santuokinį amžių, tačiau ne daugiau kaip dvejais metais. To paties straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad nėštumo atveju, teismas gali leisti tuoktis nesulaukus šešiolikos metų. Tuo tarpu kanonų teisėje taikomi skirtingi reikalavimai vyro ir moters sutuoktiniui. Pagal Kanonų teisės kodekso 1083 kanoną santuokos negali sudaryti 16 metų neturintis vyras ir 14 metų neturinti moteris. Bažnyčia, pabrėžia, kad santuokai reikalingas ypatingas psichologinis ir fizinis pajėgumas. Atsižvelgiant į tokį ankstyvą kanonų teisėje numatytą amžių, kiekvieno krašto vyskupų konferencijoms yra palikta teisė nustatyti kitą žemiausią amžiaus ribą, nuo kurios gali būti sudaroma santuoka. Toks amžius paprastai

sutampa su valstybės civilinėje teisėje įtvirtintu amžiumi santuokai nustatyti. Lietuvoje bažnytinę santuoką galima sudaryti nuo aštuoniolikos metų.⁴³

Kita svarbi santuokos sudarymo sąlyga yra asmens veiksnumas. Santuoką gali sudaryti tik veiksnus asmuo. Šią sąlygą nustato Civilinio kodekso 3.15 straipsnis. Neveiksnius asmuo negali išreikšti savo valios, todėl tokia santuoka prieštarautų santuokos savanoriškumo principui. Panaši nuostata įtvirtinta ir Kanonų teisės kodekso 1095 kanone, kuriame teigiama, kad: „Nėra pajėgūs sudaryti santuokos: 1) asmenys, neturintys pakankamų protinių galių; 2) asmenys, sunkiai suvokiantys esmines santuokos teises ir pareigas, kaip abipusiai duodamas ir priimamas; 3) asmenys, kurie dėl psichinio pobūdžio priežasčių negali prisiimti esminių santuokos pareigų“.

Giminystės nebuvimo sąlyga pripažįstama tiek Kanonų, tiek civilinėje teisėje. Giminytė kaip kliūtis santuokai yra taikoma tiek dėl moralinių, tiek dėl socialinių priežasčių. Kanonų teisėje šios kliūties tikslas yra išsaugoti šeimos sveikumą, papročius. Todėl Kanonų teisėje yra nustatytas didesnis asmenų ratas, kuriems neleidžiama sudaryti santuokos dėl giminytės. 1091 kanono 1 paragrafas nustato, kad „Tiesiojoje giminytės linijoje yra niekina santuoka tarp visų tiek legalių, tiek prigimtinių kylančios ir besileidžiančios linijos palikuonių.“ O antras, kad „šalutinėje linijoje santuoka yra niekina iki ketvirtojo laipsnio imtinai“.⁴⁴

Santuoka gali būti sudaroma tik tokiu atveju, jei yra išpildytos visos sąlygos. Bažnytinėje (kanonų) teisėje pagrindinės santuokos sudarymo sąlygos iš esmės sutampa su Civiliniame kodekse nustatytomis sąlygomis, tačiau bažnytinėje teisėje jų daugiau ir jos daugiausiai susiję su tikėjimo ypatumais.

2.2. Kliūčių sudaryti bažnytinę santuoką traktavimas civilinėje teisėje ir bažnytinėje teisėje

Bažnytinėje teisėje dažnai vartojama kliūčių sudaryti santuokai sąvoka. Nors ji nėra konkrečiai apibrėžta, tačiau kliūtimis galima įvardinti sąlygas, darančias santuoką negalima. Santuoką ardančios kliūtys skiriasi nuo atvejų, kai santuoka negalioja nuo pat jos sudarymo dienos, pavyzdžiui, santuokos sudarymo formos neatitikimas, ar santuokinio sutikimo trūkumai.⁴⁵

Kanonų teisėje kliūtys skirstomos pagal įvairius aspektus⁴⁶:

⁴³ Lietuvos Vyskupų Konferencijos nutarimas dėl pasirengimo santuokos sakramentui programos, Bažnyčios žinios (1996, Nr. 22).

⁴⁴ Žr. išnašą 19: Kanonų teisės kodeksas, 1091 kanonas.

⁴⁵ Ten pat, 1095-1107 ir 1108-1123 kanonai.

⁴⁶ Kazimieras Meilius, Renata Žilinskaitė, „Santuoką ardančios kliūtys kanonų teisėje“, *Soter* (2009, Nr. 29(57)), p. 34.

1) *absoliučios* ir *reliatyviosios*. Absoliučios kliūtys užkerta kelią kiekvienai galiojančiai santuokai (pvz., amžius, santuokinis ryšys), o reliatyviosios draudžia sudaryti santuoką tik su tam tikru asmeniu (pvz., giminystė);

2) *viešos* ir *slaptos*. „Vieša laikoma kliūtis, kuri gali būti įrodyta išorinėje srityje“⁴⁷ t. y. įrodyta viešai, priešingu atveju kliūtis laikoma slapta.

3) *laikinos* ir *nuolatinės*. Laikinomis kliūtimis laikomos tos, kurios gali išnykti, pvz., amžius, o nuolatinės kliūtys neišnyksta, pvz. giminystė.

4) *ikisantuokinės* ir *posantuokinės*.

Kanonų teisės kodeksas nustato 12 santuokinių kliūčių:⁴⁸ amžiaus trūkumas, impotencija, tebesitęsiantis santuokinis ryšys, kulto skirtumas, kunigystės (diakonato, vyskupystės) šventinimai, vieši amžinieji skaistybės įžadai, pagrobimas, sutuoktinio žmogžudystė, giminystė, svainystė, viešas nepadorumas, giminystė pagal įstatymus.

Kanonų teisės kodekso 1072 kanonas ragina dvasinius ganytojus atkalbėti nuo santuokos, nesulaukus amžiaus įprasto tautoje.

Kanonų kodekso nuostatose nėra pateikta impotencijos apibūdinimo. Kaip anksčiau buvo minėta, 1084 kanono 1 paragrafas nustato, kad „Išankstinis ir amžinas lytinis nepajėgumas tiek iš vyro, tiek iš moters pusės, absoliutus ar reliatyvus, pagal savo prigimtį santuoką daro niekine.“⁴⁹ Tačiau to paties straipsnio 2 paragrafas nustato, kad „Jei impotencijos kliūtis yra abejotina tiek teisės, tiek faktiniu požiūriu santuokai negali būti trukdoma ir, abejonei išliekant, ji negali būti paskelbta niekine.“ Tuo tarpu nevaisingumas santuokos nedraudžia ir neardo, nebent tai būtų susiję su apgaule ar piktnaudžiavimu kito sutuoktinio pasitikėjimu.

Tebesitęsiantis santuokinis ryšys kaip kliūtis atsirado siekiant apginti monogamišką santuoką. Tačiau santuokinis ryšys galimas tik tarp abiejų krikštytų žmonių. Pagal 1055 kanono prasmę tarp krikštyto ir nekrikštyto egzistuoja prigimtiniai ryšiai, o tarp abiejų krikštytų sudarius santuoką atsiranda sakramentiniai ryšiai. Abiem šiais atvejais negalima turėti daugiau nei vieną sutuoktinį vienu metu. „Natūraliems ir sakramentiniams ryšiams galioja dieviškosios teisės kliūtis, dėl kurios vieną kartą vedęs asmuo negali sudaryti antrosios santuokos, kol gyvas pirmasis sutuoktinis ir galioja pirmosios santuokos ryšys.“⁵⁰ Tiek civilinėje, tiek bažnytinėje teisėje neleidžiama sudaryti naujos santuokos, kol pirmoji nebus jei ankstesnė santuoka nutraukta ar oficialiai pripažinta negaliojanti.

⁴⁷ Žr. išnašą 19: Kanonų teisės kodeksas, 1074 kanonas.

⁴⁸ Ten pat, 1083-1094 kanonai. Aut. past. 1983 m. Kanonų teisės kodeksas nustato 12 santuokinių kliūčių. 1917 m. Kanonų teisės kodekse buvo nustatyta 13 kliūčių. Naujame Kanonų teisės kodekse atsisakyta dvasinės giminystės kliūtis.

⁴⁹ Ten pat, 1084 kanonas.

⁵⁰ Žr. išnašą 46: Kazimieras Meilius, Renata Žilinskaitė, p. 37.

Kulto skirtumo kliūtis yra prigimtinės ir dieviškosios teisės kliūtis, pagal kurią santuoką tarp pakrikštyto ir nekrikštyto sutuoktinių yra laikoma neteisėta. Kunigystės kliūtis yra laikoma žmogiškosios kilmės, tačiau ji taip pat yra sakramentas. Viešųjų amžinųjų skaistybės įžadų kliūtis yra laikoma prigimtinės kilmės.

Nors pagrobimas kaip santuoką ardantį kliūtis šiandieninėje visuomenėje nėra labai aktuali, tačiau ji nustatyta su mintimi, kad gali būti pavieniai tokie atvejai, kuriais santuoka taip pat būtų laikoma neteisėta.

Sutuoktinio žmogžudystės kliūtis yra laikoma įvesta tam, kad nebūtų skatinamos asmenų, turinčių nesantuokinius ryšius mintys išsilaisvinti nuo santuokinio ryšio, kuris trukdo susituokti su kitu asmeniu. Tačiau pagal 1090 kanono prasmę kliūtimi laikomas tik sutuoktinio (tiesioginis ar netiesioginis) nužudymas, kuris įvykdytas tikslu sudaryti kitą santuoką.

Svainystės kliūtis egzistuoja tarp vyro ir žmonos giminių ir taip pat žmonos ir vyro giminių. Nors tai netiesiogini kraujo ryšys, tačiau į kanonų teisę jis yra įtrauktas dėl socialinių sumetimų. Dabar galiojantis Kanonų teisės kodeksas nustato svainystę kaip kliūtį numato tik esant tiesiosios linijos svainystei, t. y. draudžia tuoktis posūniui ir pamotei, patėviui ir podukrai, marčiai ir uošviui, uošviui ir žentui.

Kanonų teisės kodekso 1093 straipsnis nustato, kad „Viešojo padorumo kliūtis kyla iš negaliojančios santuokos, kurioje buvo gyvenama bendrai, arba iš viešo ir žinomo konkubinato ir padaro niekina santuoką tarp vyro ir moters giminaičių ir atvirkščiai.“⁵¹ Tai analogiška svainystei kliūtis. Jei vyras ir moteris gyvena negaliojančioje santuokoje, tai jų mininėms yra taikomas analogiškai svainystei draudimai tuoktis.

Pažymėtina, kad bažnytinė (kanonų) teisė numato dispensavimą nuo santuokos sudarymo kliūčių atskirais atvejais, tačiau nuo tokių kliūčių kaip giminystė, galiojantis kitas santuokinis ryšys, impotencija, dispensavimas negali būti taikomas, nes šios kliūtis priklauso taip vadinamajai „Dieviškajai teisei“.

2.3. Vedybinės sutarties pobūdis pagal bažnytinę (kanonų) ir pagal civilinę teisę

Besikeičiančioje visuomenėje keičiasi sutuoktinių turtines teises reguliuojantys įpročiai. Pastebima tendencija, kad 2001 m. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintas vedybų sutarties

⁵¹ Žr. išnašą 19: Kanonų teisės kodeksas, 1074 kanonas.

institutas įgauna vis didesnę reikšmę, todėl didėjant skyrybų skaičiui vis daugiau žmonių siekia apsisaugoti savo materialinį turtą ir interesus. Statistiniais duomenimis, 2018 m. Lietuvoje įregistruota 19,5 tūkst. santuokų (1,7 tūkst. mažiau nei 2017 m.) ir 8,4 tūkstančiai ištuokų, t. y. 100 santuokų teko 43,2 ištuokos⁵². Manytina, kad toks didelis besiskiriančių porų skaičius įtakoja ir stabilų vedybinių sutarčių sudarymo didėjimą. Pavyzdžiui, vien 2019 m., registrų centro duomenimis, Lietuvoje buvo įregistruota 1913 vedybinių sutarčių (127 sutartims daugiau nei 2017 m.), o per 18 metų (tiek metų Lietuvoje veikia vedybinių sutarčių registras), jau yra užregistruota daugiau nei šešiolika tūkstančių tokių sutarčių.

Vedybų sutartis yra sutuoktinių susitarimas, nustatantis jų turtines teises ir pareigas santuokos metu, taip pat po santuokos nutraukimo ar gyvenant skyrium. „Vedybų sutartis yra priskiriama prie civilinių teisinių sutarčių, todėl turi atitikti tuos pagrindinius reikalavimus, kuriuos Civilinis kodeksas kelia ir kitoms civilinėms teisinėms sutartims (šalių teisnumas, laisvas valios išreiškimas, turinio teisėtumas, laikymasis nustatytos formos ir pan.). Tačiau vedybų sutartis turi ir daug specifinių požymių, kurie visiškai nebūdingi komercinėms civilinėms sutartims. Svarbiausia vedybų sutarties atsiradimo ir egzistavimo sąlyga yra santuoka.“⁵³ Vedybų sutartis gali būti itin svarbi sutuoktiniams, kurie abu kartu, ar vienas iš jų planuoja pradėti verslą, vykdyti veiklą pagal verslo liudijimą arba sudaryti padidinto rizikingumo sandorį, ruošiantis įsigyti bendrą būstą ar turintiems asmeninių finansinių įsipareigojimų. Tokiu atveju vedybų sutarties sudarymas gali apsaugoti vieną iš sutuoktinių nuo neigiamų kito sutuoktinio veiklos pasekmių. Vedybų sutartyje nustačius asmeninės nuosavybės turto teisinį režimą, kiekvienas sutuoktinis už savo asmenines prievoles atsakys jam asmeninės nuosavybės priklausančiu turtu.

Teisė sudaryti vedybinę sutartį išplaukia iš Civilinio kodekso 6.156 straipsnio, kuriame nustatyta, kad šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas⁵⁴. Remiantis Civilinio kodekso nuostatomis sutuoktiniai patys sprendžia, ar jiems sudaryti konkrečią sutartį ar jos nesudaryti. Civilinio kodekso 3.101 straipsnis taip pat įtvirtina, kad vedybų sutartimi sutuoktiniai gali nustatyti savo teises ir pareigas, jeigu tai neprieštarauja teisės normoms. Taigi teisė sudaryti vedybų sutartį lemia sutarties laisvės principas, pagal kuri sutuoktiniai laisvi savo valia reguliuoti tarpusavio turtinius santykius. Vedybinėje sutartyje taip pat galima numatyti abipuses teises ir pareigas, susijusias su turto tvarkymu, tarpusavio išlaikymu, šeimos reikmių tenkinimu bei kitus

⁵² Lietuvos statistikos departamentas,

<<https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/5118910/Santuokos+%5BLT%5D+488.html>> , [aplankyta 2019-03-10].

⁵³ Pranciškus Stanislavas Vitkevičius, *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*, (Vilnius: Justitia, 2006), p. 163.

⁵⁴ Žr. išnašą 2: LR Civilinis kodeksas, 6.156 str.

klausimus. Pažymėtina, kad sutarties laisvė nėra absoliuti, nes ne dėl visų santuokos aspektų sutuoktiniai gali susitarti tarpusavyje, kai kurie aspektai yra griežtai nustatyti teisės normomis.

Vedybinės sutartys, savo ruožtu yra skirstomos į:

a) *ikivedybines* (sutartis sudaroma iki santuokos momento);

b) *povedybines* (sudaroma bet kuriuo momentu po santuokos įregistravimo).

LAT pažymi, kad „Civilinio kodekso normos sutuoktiniams, sudarantiems vedybinę sutartį, leidžia jame nustatyti turtines teises ir pareigas santuokos metu. CK 3.117 straipsnio dispozicija fiksuoja santuokinių bendro turto dalių lygybės prezumpciją ir galimybę nukrypti nuo šio principo įstatymo nustatytais atvejais. Sistemiskai aiškinant šias teises normas galima daryti išvadą, kad įstatymo leidėjas suteikia teisę sutuoktiniams savo susitarimu pasidalyti turtą nelygiomis dalimis. Be to, sutuoktinių lygiateisiškumo principas reiškia ir tai, kad sutuoktiniai gali susitarimu spręsti santuokoje įgyto turto pasidalijimo klausimus nukrypstant nuo lygių dalių bendrojoje jungtinėje nuosavybėje principo, tą įtvirtindami bendro turto pasidalijimo sutartyje“⁵⁵. Tai reiškia, kad tiek ikivedybinių, tiek povedybinių sutarčių paskirtis yra nustatyti teisinį režimą t. y. sutuoktiniams tarpusavyje susitarti, kuris turtas yra ir bus laikomas jų asmenine nuosavybe, o kuris bendrąja jungtine nuosavybe, bei tam tikroms pareigoms nustatyti. Pažymėtina, kad šios sutartys savo turiniu yra panašios, skiriasi tik jų sudarymo ir įsigaliojimo momentas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad būtina šių sutarčių galiojimo sąlyga yra santuoka sudarymo faktas.

Nors vedybų sutartys yra priešaringai vertinamos moraliniu aspektu, tačiau teisininkai dažnai pabrėžia jų svarbą: „<...> vedybų sutartinius santykius reglamentuojančios normos pirmiausiai nustato sutuoktinių teises ir pareigas santuokos metu, o ne nutraukus santykius ir dalijantis turtą.“⁵⁶ Taigi ne visose vedybinėse sutartyse yra nuostatos, reglamentuojančios turto dalybų klausimus nutraukiant santuoką. Santuokos nutraukimo aspektų nebūtina aptarti vedybų sutartyje, todėl galima daryti prielaidą, kad pagrindinis vedybų sutarties tikslas yra nustatyti sutuoktinių turtines teises ir pareigas, o ne tinkamai suplanuoti skyrybas.

Nesant vedybinės sutarties, sutuoktinių turto teisinė režimą, teises ir pareigas reglamentuoja Civilinio kodekso teisės normos. CK 3.82 straipsnis nustato, kad jeigu sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties, jų turtui taikomas įstatymų nustatytas teisinis režimas, kuris reiškia, kad turtas, sutuoktinių įgytas po santuokos sudarymo yra jų bendroji jungtinė nuosavybė. Taigi sudarius santuoką turtas, nesvarbu kieno iš sutuoktinių vardu įgytas, tampa bendrąja jungtine nuosavybe, nebent įrodoma kitaip.

⁵⁵ Pavyzdžiui byloje, *G. Č. p. R. Č.*, LR Aukščiausiasis teismas (2013, 3K-3-191/2013).

⁵⁶ Žr. išnašą 53: Pranciškus Stanislavas Vitkevičius, p. 163.

Ikivedybinė sutartis įsigalioja arba nuo santuokos įregistravimo nuo dienos, kai ji būna įtraukta į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje. Tačiau čia aptinkamas vienas svarbesnių teisės ir bažnyčios moralės konfliktų kuris yra susijęs su santuokos sudarymo sąlygomis. Katalikų Bažnyčios Kanonų teisės kodekso 1102 straipsnyje 1, 2 paragrafuose rašoma, kad priimant Santuokos sakramentą Katalikų Bažnyčioje neturi būti jokių išankstinių sąlygų, kurios numatytų ateities veiksmus. Kanonų Teisės kodekso 1102 kanono 1 paragrafas įtvirtina, kad „negalima galiojančiai sudaryti santuokos su ateitį liečiančia sąlyga“⁵⁷. Santuoka, kuriai taikomos išankstinės sąlygos, negali būti teisėtai sudaryta, todėl yra negaliojanti. Draudimas sudaryti santuoką su ateities sąlyga atsirado tik naujajame Kanonų teisės kodekse (1983 m.). Ankstesnis Kanonų teisės kodeksas (1917 m.) nustatė, kad išankstinės sąlygos, kurios neprieštaravo santuokai, bet buvo neįmanomos arba nepadorios neįtraukiamos į santuokos sutikimą.⁵⁸ 1983 m. Kanonų teisės kodeksas kruopščiai peržiūrėjo normas, reglamentuojančias išankstinių sąlygų įtraukimą į [santuokos] sutikimą ir visos santuokos, kurios taikomos išankstinės sąlygos pripažintos neteisėtomis. Pripažinta, kad (santuokos) sutikimas, kuris priklauso nuo tam tikrų numatytų atvejų yra nesuderinama su sutuoktinių sutikimu visišku savęs dovanojimu kuriant viso gyvenimo santykius. Be to, pats faktas, kad yra išankstinės sąlygos „kenksmingas meilei“⁵⁹, ir prieštarauja neišardomumo principui, todėl daro santuoką negaliojančia.

Neišardomumo principas nustato santuokos prezumpciją: jeigu santuoka sudaryta ir nėra patikimų įrodymų kad jei išankstinės sąlygos į santuokinius santykius įveda abejones, kurių neturi būti sudarant santuoką, todėl nesuderinamos su santuokos institutu. Kanonų teisės kodekso nuostata dėl išankstinės sąlygos negali būti taikomas atbuline data, todėl visos santuokos su išankstinėmis sąlygomis, kurios buvo sudarytos iki 1983 m. lapkričio 27 d. Bažnyčios negali būti pripažintos negaliojančiomis šiuo pagrindu, joms yra taikomas yra taikomas 1917 m. Kanonų teisės kodekso. Vedybinė sutartis daro santuoką negaliojančia dėl to, kad joje aptariamas skyrybų scenarijus t. y. rengiantis santuokai keliamos tam tikros sąlygos, o santuokinis ryšys turi būti nuolatinis ir besąlygiškas. Jeigu yra sudaroma ikivedybinė sutartis, santuokos sakramentas priimtas po jos pasirašymo, negalioja. Katalikų Bažnyčia pripažįsta tik besąlyginį būsimųjų sutuoktinių vienas kitam dovanojimąsi santuokos sakramento priesaikos davimo metu.

Kitokios pozicijos Katalikų Bažnyčia laikosi poverdybinių sutarčių atžvilgiu. Po vedybų sudaromos sutartys neturi išankstinės santuokos sudarymo prielaidos, todėl netrukdo santuokos

⁵⁷ Žr. išnašą 19: Kanonų teisės kodeksas, 1102 kanonas.

⁵⁸ Autoriaus versta iš: *New Commentary on the Code of Canon Law*. Commissioned by the Canon Law Society of America. Edited by John P. Beal, James A. Coriden, Thomas J. Green, (New York: Paulist Press, 2000). p. 1268.

⁵⁹ Ten pat.

sakramento besąlygiškumui, o sutartyje numatomos turto dalybos ar kitos sąlygos traktuojamos kaip „buitinis dalykas.“ Kanonų teisės kodekso 1672 kanonas nustato, kad „bylas dėl grynai civilinių santuokos pasekmių priklauso svarstyti civiliniam teisėjui, nebent dalinė teisė nustatyta, kad tas pačias bylas, kaip tarpines ar papildomas svarstyti ir spręsti bažnytinis teisėjas.“ Taigi poverdybinė sutartis nėra pagrindas pripažinti bažnytinę santuoką negaliojančia.

Vedybų sutartis katalikiškame kontekste įgauna visai kitokį aspektą. Tačiau išanalizavus bažnytinės (kanonų) teisės ir civilinės teisės nuostatas, darytina išvada, kad specialaus sutuoktinių turtinio režimo nustatymas vedybine sutartimi faktiškai nutraukiant šeiminius santykius gali būti laikomas jų teisių ir teisėtų interesų apsaugos būdas. Kadangi vedybų sutartis yra turtinio pobūdžio sutartis, ji turėtų būti vertinama ne kaip išankstinė sąlyga santuokai, o kaip turtinių santykių reguliavimas. Vedybų sutartis neturėtų būti vertinama kaip išankstinė sąlyga tais atvejais kai sutuoktiniai sudaro sutartį siekiant apsaugoti vienas kitą nuo viso šeimos turto praradimo pavojaus vienam iš sutuoktinių turint rizikingą verslą. Pažymėtina, kad ikivedybinės sutarties prasmė ir tikslas yra analogiški poverdybinei sutarčiai, todėl ikivedybinės sutarties sudarymas neturėtų būti laikomas išankstine santuokos sudarymo sąlyga ir užkirsti kelią bažnytinei santuokai.

2.4. Santuokos nutraukimo įgyvendinimas civilinėje ir bažnytinėje teisėje

Teigiama, kad šiuolaikinėje visuomenėje egzistuoja du požiūriai į santuokos nutraukimą: santuokos nutraukimas kaip „žlugimas“ arba santuokos nutraukimas kaip „patvirtinimas“.⁶⁰ „Žlugimas“ įvyksta tada, kai teismas nustato santuokinių santykių pasibaigimo faktą, tačiau neieško kaltų ir netaiko sankcijų. Vis dažniau kalbant apie tai, kad žmogus turi teisę tiek sudaryti santuoką, tiek ją užbaigti, pastebima tendencija, kad „<...> santuokos institutas visose Europos Sąjungos valstybėse suprantamas ne tik kaip sankcija už smerktiną sutuoktinio elgesį, bet ir kaip santuokos savanoriškumo principo, kuris suponuoja ištuokos laisvę, įgyvendinimas“⁶¹. V. Mikelėnas kalbėdamas apie civilines teises pabrėžia, kad „Santuokos savanoriškumas reiškia ir ištuokos laisvę – asmuo turi ne tik teisę laisvai sudaryti santuoką, bet ir teisę įstatymo nustatyta tvarka ją nutraukti“⁶². Todėl manytina, kad santuokos nutraukimas gali būti siejamas su sutarties laisvės principu, nustatytu civilinėje teisėje. Jis apima net tik teisę sudaryti, bet ir teisę nutraukti sutartį, o santuoka tam tikra prasme laikoma sutartimi, civilinės teisės normos nustato santuokos nutraukimo institutą.

⁶⁰ Ten pat.

⁶¹ Egidija Tamošiūnienė, Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, *Šeimos bylų nagrinėjimo ir teismo sprendimų vykdymo ypatumai* (Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2013), p. 60.

⁶² Žr. išnašą 21: Valentinas Mikelėnas, p. 126.

Sutuoktiniai, nusprendę nutraukti santuoką šią procedūrą paprastai vertina kaip asmeninio pobūdžio ir tik su jų interesais susijusį procesą, tačiau jis turi ir visuomeninių socialinių padarinių, ypač jeigu santuokoje gimė vaikai. Įstatymų leidėjas nustato nemažai vaikų teisių apsaugos priemonių jų tėvų skyrybų atveju, tačiau teisės aktai nenumato specialių sutuoktinių teisių apsaugos mechanizmo santuokos nutraukimo atveju. Sutuoktinių šeiminių santykių nutraukimas yra jų teisių užtikrinimo būdas ir taip jie realizuoja savo kitas teises, pavyzdžiui, teisę sudaryti santuoką ir pan. Sutuoktiniai turi galimybę patys modeliuoti savo šeiminius turinius santykius ir keisti įstatyminių turto teisinį režimą. Santuokos nutraukimo pasekmė yra sutuoktinių šeiminio teisinio statuso pasikeitimas ir kito teisinio režimo sukūrimas realizuojant savo turtines ir asmenines neturtines teises.

Nutraukiant santuoką sutuoktiniai laisva valia pasirenka tokį savo teisių įgyvendinimo būdą ir kreipiasi į kompetentingą instituciją tam, kad formaliai būtų patvirtintas jų sprendimas. Analizuojant galiojančią santuokos nutraukimo įstatyminę bazę, galima teigti, kad ji yra pakankamai liberali nustatant santuokos nutraukimo sąlygas ir tvarką, nes koks sunkus bebūtų skyrybų procesas, santuoka anksčiau ar vėliau bus nutraukta. Kadangi santuokos nutraukimas vyksta abiejų sutuoktinių arba vieno iš jų valia, manytina, kad tokia valios išraiškos forma liudija ketinimą apginti savo teises.

Santuokos nutraukimas tiesiogiai įtakoja sutuoktinių statuso pasikeitimą t. y. iš sutuoktinių jie tampa buvusiais sutuoktiniais. Tačiau iš kitos pusės iki kol santuokos nutraukimo faktas nebus nustatyta tvarka užregistruotas, buvę sutuoktiniai negalės įgyvendinti savo teisės sudaryti kitą santuoką. Taigi santuokos nutraukimo įregistravimas įtakoja tam tikrų teisių ir teisėtų interesų atsiradimą, pasikeitimą ir pasibaigimą šeiminių santykių kontekste. Būtent santuokos nutraukimas patvirtina ne tik sutuoktinių, ar vieno iš jų valios realizavimą, bet ir teismo sprendimą valstybės vardu dėl negalimumo išsaugoti santuoką.

CK 3.49 straipsnio 1 dalis nustato, kad santuoka baigiasi tada, kai vienas sutuoktinis miršta arba santuoka nutraukiama įstatymų nustatyta tvarka. Taigi, įstatymai numato, kad santuoka gali baigtis mirus vienam iš sutuoktinių, arba teismui pripažinus jį mirusiu, taip pat vieno arba abiejų sutuoktinių valia. Pagal CK 3.49 straipsnio 2 dalį santuoka gali būti nutraukta abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, vieno sutuoktinio prašymu arba dėl sutuoktinio (sutuoktinių) kaltės. Nutraukiant santuoką turi būti nurodomos pagrindinės priežastys, dėl kurių sutuoktiniai nori nutraukti santuoką, pvz., nesutarimai dėl tarpusavio pareigų ir teisių, šeimos planavimo, taip pat faktinis šeimos santykių nutrukimas ar kito partnerio suradimas ir kt. Prieš ištuokdamas, teismas turi patikrinti ar santuoka tikrai iširo. Santuoka laikoma iširusia, jeigu sutuoktiniai kartu bendrai nebegyvena ir negalima tikėtis, kad jie vėl pradės gyventi kartu, t. y. neveda bendro ūkio bei negyvena santuokinio gyvenimo.

Santuokos nutraukimo faktas registruojamas civilinės metrikacijos įstaigoje ir buvusiems sutuoktiniams išduodamas ištuokos liudijimas. Santuokos nutraukimas taip pat įtakoja turtines ir neturtines sutuoktinių teises ir pareigas, be to baigiasi sutuoktinių vedybų sutarties galiojimas, jei ji buvo sudaryta, išskyrus tas sąlygas, kurios lieka galioti ir po santuokos nutraukimo, taip pat baigia galioti bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teisinis režimas. Pasekmės buvusių sutuoktinių turtinėms teisėms kyla nuo santuokos nutraukimo bylos iškėlimo, be to sutuoktinis, jei ne dėl jo kaltės iširo santuoka gali prašyti teismą pripažinti, kad pasekmės kyla nuo tos dienos, kai jie faktiškai nustojo kartu gyventi.

Tam tikras teisinis neapibrėžtumas atsiranda kai santuoka buvo sudaryta ne tik civiline tvarka, bet ir Bažnyčioje. Sudarius bažnytinę santuoką, kuri buvo užregistruota civilinės metrikacijos įstaigoje, santuoka gali būti nutraukiama dviem būdais:

1) civiline tvarka – kai sutuoktiniai yra suinteresuoti nutraukti civilinį teisinį ryšį su iš to išplaukiančiomis pasekmėmis. Santuoka civilinę tvarka nutraukia bendros kompetencijos teismas.

2) bažnytine tvarka nutraukiant kanonų teisės normomis reglamentuojamus santuokinius ryšius.

Bažnytinės santuokos nutraukimo procesas yra ilgesnis ir sudėtingesnis nei civilinis santuokos nutraukimo procesas, be to jis vadinasi santuokos anuliavimo procesu, tai reiškia, kad santuoka gali būti tik laikoma negaliojančia ir taip anuliuota. Paduoti ieškinį bažnytiniam teismui gali abu sutuoktiniai arba vienas iš jų. Ieškinyje turi būti išdėstyti faktai ir teisiniai motyvai, dėl ko ieškovas nori, kad būtų pradėtas jo santuokos anuliavimo procesas. Bažnytiniai teismai, sprenddami santuokos anuliavimo bylas, privalo išsiaiškinti tiesą. Tik nustatę tiesą ir turėdamas tvirtą moralinį aiškumą, bažnytinis teismas anuliuoja buvusią bažnytinę santuoką.

Bažnytinis santuokos anuliavimą vykdo Bažnytinis teismas (Tribunolas). Jei santuoka yra sudaryta bažnytine tvarka turi būti laikomasi 1671 kanono, pagal kurį santuokinės bylos yra bažnytinio teismo kompetencijoje. Pažymėtina, kad Bažnytinis teismas sprendžia ne santuokos sakramento nutraukimo, bet galiojimo klausimą.

Bažnytinė teisė išskiria vidinį ir išorinį santuokos nesuardomumą. „Vidinis nesuardomumas pasireiškia tuo, kad abiejų šalių galiojančiai sudaryta santuoka negali būti laisvu susitarimu pačių sutuoktinių nutraukta“⁶³. „Išorinis nesuardomumas reiškia tai, kad santuoka negali būti nutraukta civilinės valdžios autoriteto“⁶⁴. Taigi Bažnyčia nepripažįsta civiline tvarka nutrauktos santuokos. Bažnyčios laikoma, kad net civiline tvarka sudaryta santuoka, tarp nekrikštytų asmenų vidiniu aspektu

⁶³ Žr. išnašą 13: Pranas Vaičekonis, p. 31.

⁶⁴ Ten pat.

yra nesuardoma, kadangi sutuoktiniai negali patys vien šalių sutarimu nutraukti santuokos (be valstybės įsikišimo), kaip įprastą civilinę sutartį.

Atsižvelgiant į šią bažnyčios poziciją kyla klausimas: ar kanonų teisė numato atvejus kai santuoka gali būti nutraukta? Atsakant į šį klausimą reikėtų vertinti tai, kokiu aktu santuoka buvo sudaryta.

1) Jei katalikų santuoka buvo sudaryta išlaikant visus kanonų teisės formos ir turinio reikalavimus, tokią santuoką nutraukti gali tik vieno iš sutuoktinių mirtis (Kanonų teisės kodekso 1141 kanonas).

2) Jei santuoka buvo nepanaudota santuoka tarp pakrikštytųjų arba tarp pakrikštytos ir nekrikštytos šalies dėl teisėtos priežasties gali išardyti Romos Popiežius abiejų ar vienos šalies, netgi jei antroji šalis ir nesutiktų, prašymu (1142 kanonas).

3) Jei santuoka buvo sudaryta tarp dviejų nekrikštytų asmenų, tokia santuoka Pauliaus privilegijos dėka išardoma krikštą priėmusios šalies tikėjimo labui, pačiu tos šalies sudarytos naujos santuokos faktu, jei nekrikštytoji šalis atsiskiria (1143 kanonas).

Visais kitaip atvejais Bažnyčia taip siekia atgrasyti sutuoktinius nuo skyrybų ir ragina susitaikymą.⁶⁵

Apibendrinus galima teigti kad teisė sudaryti ir nutraukti santuoką turi atitikti savo paskirtį, nepažeisti teisių, laisvių ir teisėtų interesų ne tik sutuoktinių, bet ir kitų šeimos narių. Santuokos nutraukimą galima laikyti sutuoktinių teisių ir teisėtų interesų apsauga, kadangi santuokos išsaugojimas gali ne tik neatitikti sutuoktinių interesams, bet ir prieštarauti jų teisėms. Spręsdami santuokos nutraukimo klausimą arba tolimesnio santuokos tęstinumo klausimą, kiekvienas iš sutuoktinių pirmiausiai vadovaujasi savo interesais ir siekia apginti savo teises ir teisėtus interesus. Santuokos nutraukimas sąlygoja šeiminių teisinių santykių, kuriuose vyras ir moteris turėjo sutuoktinių statusą, pasibaigimą. Todėl santuokos nutraukimas sukelia tiek turtines, tiek neturtines teises pasekmes – pvz. sutuoktinio statuso netekimas, t. y. nutraukus santuoką prarandamos sutuoktinių teisės ir pareigos.

2.5. Bažnytinės santuokos negaliojimo pagrindai

Išsiaiškinti tikrąją situaciją apie Bažnyčios pripažįstamas negaliojančiomis santuokas yra sudėtinga, nes Bažnytinis teismas nerenka arba neviešina statistikos apie išsiskyrusių katalikų skaičių,

⁶⁵ John Eckelaar, *Family Law and Personal Life*. (Oxford: University Press, 2017), p. 20.

tačiau galima manyti, kad prašymų santuoką paskelbti negaliojančia skaičius nuolat auga. nes auga civilinių skyrybų skaičius Lietuvos teismuose.

Pati Bažnyčia, atsakant į klausimą, ar bažnytinė santuoka gali būti nutraukta atsako, kad tokios galimybė nėra numatyta. Vis dėl to, analizuojant kanonų teisę išsamiau, galima sutikti santuokos anuliavimo sąvoką. Praėjus santuokos anuliavimo procesą, ji nustatyta tvarka yra laikoma negaliojančia. Atkreiptinas dėmesys, kad tokiu atveju santuokos negaliojimas nėra laikomas santuokos pabaiga, kadangi santuokos negaliojimo atveju laikoma, kad santuoka išvis nebuvo sudaryta.

Bažnytinė santuoka gali būti pripažįstama negaliojančia pagal kanonų teisę, o bažnytinis santuokos nutraukimas daug sudėtingesnis nei teismo procesas. Bažnyčioje susituokę žmonės negali nutraukti bažnytinės santuokos civiline tvarka teisme, todėl siekdami anuliuoti bažnytinę santuoką, Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka, asmenys privalo kreiptis į tos vyskupijos, kurioje buvo sudaryta santuoką arba gyvena atsakovas, kuriją. Teismas gali panaikinti bažnytinės santuokos apskaitos įrašą, o ne nutraukti santuoką.

Bažnytinis Tribunolas leidžia pradėti teisminį procesą dėl santuokos negaliojimo jeigu yra tam yra vadinamosios ardančios kliūtys. Literatūroje jų išskiriama devynios arba dvylika. Vadovaujantis dabartiniu Kanonų kodeksu (1983 m.) apžvelgsime dvylika jų:

1) Amžiaus kliūtis. Šis amžiaus cenzas nurodo, kad santuoka gali būti pripažįstama negaliojančia tais atvejais, jei santuokos sudarymo metu vyro amžius buvo jaunesnis kaip 16 metų arba moters amžius buvo jaunesnis kaip keturiolika metų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje galiojantys įstatymai, draudžia sudaryti santuoką asmenims jaunesniems nei aštuoniolika metų, nebent esamos tam tikros išimtys.

2) Absoliuti impotencija, kuri buvo dar prieš santuokos sudarymą. Nors Kanonų kodekso kūrėjai nenurodo tikslaus impotencijos apibrėžimo, dažniausiai impotencijos faktas yra konstatuojamas tada, kai nesugebama turėti normalių lytinių santykių⁶⁶. Dažnai besikreipiantys asmenys, kaip impotencijos fakto įrodymą nurodo tai, kad santuokos metu, jiems nepavyko susilaukti vaikų. Bažnyčios nuomone, negalėjimas susilaukti vaikų, negali būti laikomas priežastimi anuliuoti santuoką (išskyrus atvejus kai vienas iš partnerių apie tai žinojo ir slėpė), kadangi santuokos sakramento sudarymo prasmė yra pati dviejų žmonių sąjunga, o ne giminystės linijos pratęsimas.

3) Tebesitęsiantis santuokinis ryšys. Kaip jau buvo minėta anksčiau, bažnyčia vadovaujasi monogamijos principu, todėl nepripažįsta santuokos su keliais partneriais. Taip čia

⁶⁶ Siegle B. A. *Marriage According to the New Code of Law*. (New York: 1986), p. 66.

verta atkreipti dėmesį į 1055 kanoną, kuris teigia, kad tarp dviejų nekrikštytų asmenų ar tarp krikštyto ir nekrikštyto egzistuoja prigimtiniai ryšiai, bet tarp abiejų krikštytų asmenų atsiranda ir sakramentiniai ryšiai. K. Meilius ir R. Žilinskaitė pažymi, kad šis santuokinis ryšys gali nutrūkti tik santuoką anuliuvus arba mirus vienam iš sutuoktinių.⁶⁷

4) Kulto skirtumas. Kanonų teisės kodeksas pažymi, kad santuoka gali būti sudaroma tarp dviejų katalikų. Jei vienas iš besituokiančių asmenų nėra pakrikštytas (nuo 2019 metų vis daugiau dvasininkų reikalauja sužadėtiniams būti priėmus ir sutvirtinimo sakramentą), arba koku nors yra pasitraukęs nuo bažnyčios mokymo, tokia santuoka negalima.

5) Kunigystė. Asmenims priskirtiems kunigų (dvasininkų luomui) santuokas sudaryti yra griežtai draudžiama, todėl tokios santuokos gali būti pripažįstamos ne tik negaliojančiomis, bet ir užtraukti sankcijas tiems, kurie yra susiję kunigystės sakramentu su bažnyčia. Tiesa, nežinia ar dar ilgai ši ardančioji kliūtis galios, kadangi tiek pasaulyje, tiek pačiame Vatikane jau yra vis garsiau kalbama apie celibato panaikinimą ir galimybę kunigams sudaryti santuokas.

6) Vieši amžinieji skaistybės įžadai. Tai analogiška kunigystei kliūtis, kuri galima moterims (kaip žinoma, kunigais gali katalikybėje gali būti tik vyrais).

7) Pagrobimas. Asmens sulaikymas arba pagrobimas su tikslu sudaryti santuoką, taip pat yra laikomas ardančiaja priežastimi, kadangi tai pažeidžia orumo ir laisvės principus. Santuoka turi būti sudaroma laisva valia, niekieno neverčiant, todėl asmens laisvės suvaržymas keliant prievartą arba baimę yra laikomas anuliuojančia priežastimi.

8) Sutuoktinio žmogudystė. Kadangi vieno iš sutuoktinių mirtis gali būti laikoma tinkama priežastimi anuliuoti santuoką, bažnyčios praktikoje buvo susiduriama su atvejais, kuomet vienas iš sutuoktinių, turėdami ketinimą sudaryti santuoką, arba įsimylėjęliai, norintys sudaryti santuoką, siekė vieno iš sutuoktinių mirties. Ši kliūtis įvesta tam, kad nebūtų skatinamos asmenų, turinčių nesantuokinius ryšius, nesveikos idėjos bet kokiomis priemonėmis išsilaisvinti iš kliuvinių, trukdančių susituokti su kitu asmeniu⁶⁸.

9) Giminytė. Santuokos draudimas tarp giminių galioja ne tik bažnytinėje, bet ir civilinėje teisėje. Kanonų teisėje šios kliūties tikslas yra išsaugoti papročių tyrumą, šeimos sveikumą ir, atmetant etinį ir socialinį klanų egoizmą, stiprinti žmonių solidarumą⁶⁹. Kanonų teisėje, kaip ir civilinėje teisėje draudžiama tuoktis tėvams ir vaikams, anūkams ir seneliams,

⁶⁷ Žr. išnašą 46: Kazimieras Meilius ir Renata Žilinskaitė, p. 35.

⁶⁸ Musselli L. *Manuale di diritto canonico e matrimoniale-II*. (Bologna. 1997), p. 166.

⁶⁹ Chiappetta L. *Il matrimonio*. (Roma. 1990) p. 265–268.

broliams ir seserims, dėdėms ir dukterėčioms bei tetoms ir sūnėnams, tetoms ir proanūkiams bei pirmos eilės pusbroliams ir pusseserėms.

10) Svainystė. Kanonų teisė teigia, kad santuoka egzistuoja ir tarp vyro bei moters giminių, tačiau ši sąvoka per ilgą laiką buvo glūdinama ir šlifuojama todėl dabar laikomasi nuostatos, kad santuoka apima tiesiosios linijos svainystę Vadinasi, ardančioji kliūtis kyla norint tuoktis posūniui ir pamotei, patėviui ir podukrai, uošviui ir marčiai, uošviui ir žentui⁷⁰.

11) Viešas nepadorumas. Viešu nepadorumu vadinami tie atvejai kuomet pora gyvena kartu iki santuokos. Ši sąlyga dėl išskirtinių savo išlygų buvo galiojanti ankščiau, tačiau šiuo metu yra taikoma tik išimtiniais atvejais.

12) Giminytė pagal įstatymus. Ši adančioji kliūtis sutampa su civilinės teisės normomis, kadangi Bažnyčia taip pat laikosi nuostatos, kad įvaikinti vaikai yra priliginami pačių asmenų vaikams. Ši kliūtis yra tiesiogiai susijusi su taikomais civiliniais įstatymais, todėl jeigu, įvaikinimas nebuvo įformintas teisiškai, ši kliūtis taip pat negalioja.

Skyrybos nėra santuokos pataisymas. Suvaržymų yra ir civilinėje teisėje. Pagal CK šalys negali kreiptis į teismą skyrybų, kol nepraėjo vieneri metai po santuokos sudarymo. Tribunolo pirminis tikslas sprendžiant sutuoktinių ginčą yra atsakyti, ar nėra galimybių susitaikyti. Bažnyčia pripažįsta problemas: santuokinių situacijų sudėtingumą, teisinių procesų santuokų galiojimui ištirti lėtumą.⁷¹

Dėl bažnytinės santuokos nutraukimo sutuoktiniai turi kreiptis į Bažnytinį teismą. Bažnytinę santuoką sudarę asmenys į bendrosios kompetencijos teismą galėtų kreiptis tik dėl civilinių teisinių pasekmių nustatymo. Vadovaujantis CK 3.49 ir 3.59 straipsniais, bendrosios kompetencijos teismas sprendžia turto padalijimo, vaikų išlaikymo, jų gyvenamosios vietos nustatymo, sutuoktinių tarpusavio išlaikymo ir kitus klausimus. Taip pat teismas, pagal kompetenciją gali panaikinti santuokos apskaitos akto įrašą civilinės metrikacijos įstaigoje. Santuokos akto atitinkamame bažnyčios registre įrašas, kurio pagrindu buvo išduotas santuokos liudijimas, lieka galioti, jeigu bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudaryta santuoka nėra pripažinta negaliojančia bažnytinio teismo.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformavo praktiką, kad sudarius bažnytinę santuoką, bendrosios kompetencijos teisme gali būti nagrinėjamas tik klausimas dėl civilinių teisinių pasekmių, nulemtų bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytos santuokos įtraukimo į apskaitą, panaikinant santuokos apskaitos akto įrašą civilinės metrikacijos įstaigoje, bet ne pačios santuokos nutraukimo

⁷⁰ Suchocki C. *Przeszkody małżeńskie*. (Lublin, 1997), p. 64–65.

⁷¹ Marc Ouellet, „Santuoka ir šeima Bažnyčios sakramentiškume“, *Bažnyčios žinios* (2014, Nr. 10(412)), p. 10.

klausimas.⁷² Taigi, sutuoktiniams sudarius santuoką bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka, jos pabaigai taikoma skirtinga jurisdikcija: civilinė, vykdoma bendrosios kompetencijos teismų, kai sutuoktiniai yra suinteresuoti nutraukti civilinį teisinį ryšį su iš to išplaukiančiomis teisinėmis pasekmėmis, ir bažnytinė, vykdoma atitinkamų bažnyčios institucijų, remiantis vidaus (kanonų) teisės normomis, kai nutraukiami kanonų teisės normų reglamentuojami santuokiniai ryšiai.

Apibendrinant, galima teigti, kad demokratinės teisės sampratos požiūriu tokia bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytos santuokos nutraukimo bei jos pripažinimo negaliojančia klausimų jurisdikcija laikytina ne asmens teisių diskriminacija religinės priklausomybės pagrindu, o pagarba sutuoktinių suderintai ir objektyviai išreikštai asmeninei valiai, nes sutuoktiniai, sudarę bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka santuoką, atitinkamai pasirenka iš to išplaukiančius ir bažnyčios vidaus (kanonų) teisėje pripažįstamus santuokos pabaigos pagrindus bei procedūras. Pažymėtina, kad sutuoktiniams, sudarius bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka santuoką, preziumuojamas jų abiejų sutikimas, jog nuo pat tokios santuokos sudarymo momento jų santykius reglamentuotų ne tik civilinės (šeimos) teisės normos, bet ir atitinkamos konfesijos kanonų teisės normos.

⁷² G. K. p. G. S, LR Aukščiausiasis Teismas (2007, Nr. 3K-7-6/2007).

3. IKIVEDYBINĖS SUTARTIES SUDARYMO PASEKMĖS BAŽNYTINEI SANTUOKAI

3.1. Ikivedybinė sutartis kaip sąlyga pripažinti bažnytinę santuoką negaliojančia

Kaip jau buvo minėta anksčiau, Bažnyčia nepritaria santuokų su sąlyga galiojimui, todėl bet koks sąlyginis susitarimas gali įvairiai paveikti tiek pačią santuoką, tiek jos galiojimo faktą. 1983 metų Kanonų Teisės Kodekso 1102 kanono 1 paragrafas teigia, kad santuoka su ateitį liečiančia sąlyga negali būti sudaryta galiojančiai⁷³, tai pažymi, kad tam tikrų sąlygų buvimas prieštarauja bažnytiniam mokymui, kadangi dviejų žmonių sąjunga turi būti besąlygiška ir paremta tikrai bendryste. Toliau panagrinėsime kodėl tokios sąlygos, bažnyčios nuomone, yra laikomos kliūtimi.

P. Vaičekonis pažymi, kad civilinėje teisėje santuokinis sutikimas gali būti sąlyginis ir taip kai tai veikia santuoką priklauso nuo sąlygos rūšies. Autorius išskiria tris sąlygų rūšis:

- 1) Ateitį (kai tam tikra aplinkybė išsipildys);
- 2) Dabartį;
- 3) Praeitį.⁷⁴

Kanonų teisės kodekso 1102 paragrafas nurodo, kad santuokos liečiančios praeities ir dabarties sąlygas yra laikomos galiojančiomis. Tai reiškia, kad jei susitarimas apima tai kas įvyko praeityje, arba vyksta šiuo metu, tai nėra laikoma kliūtimi sudaryti santuokai.

Kitokia bažnyčios pozicija yra sąlygoms, kurios yra nukreiptos į ateitį. Bažnytinio teismo teisėjas Vytautas Briilius teigia, kad tokia santuoka yra sudaroma visam likusiam gyvenimui „Bažnytinė santuoka nepripažįsta skyrybų: kai tuokiesi, tai tu atmeti skyrybas iš principo. Pasiryžti, kad mes niekada nesiskirsime. O vedybinė sutartis yra ne apie tai. Ji yra apie tai, kaip mes skirsimės. Kadangi dar prieš tuokdamasis jau sudarai sutartį kaip tu skirsiesi, tai tada ir bažnytinė Santuoka negalioja. Suprantate, tai yra nelogiška: pirmiausia susitari kaip mes dalinsimės turtą, kai skirsimės, o paskui susituoki visam gyvenimui. Kitas dalykas, bažnytinė santuoka yra gyvenimo subendrinimas, viso gyvenimo. Tavo turtas yra tavo gyvenimo dalis, tarp kitko ne pati esminė, jeigu tu nenori dalintis savo gyvenimu, nenori dalintis savo turtu, tai tada ir nesituok“.⁷⁵ Šis teisėjo pasisakymas nurodo, kad iš esmės, pačios ikivedybinės sutarties buvimas nėra laikomas kliūtimi. Pagrindinė kliūtis yra žmonių požiūris dalinantis bei skirstytis turtą, teises ir pareigas su intencija į busimą santuokos pabaigą. Išnagrinėjus ikivedybinės sutarties ribas

⁷³ Žr. išnašą 19: Kanonų teisės kodeksas, 1102 kanonas.

⁷⁴ Žr. išnašą 13: Pranas Vaičekonis, p. 134.

⁷⁵ Straipsnis internete <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuviai-sudaro-vis-daugiau-vedybu-sutarciu-taciau-baznycia-ispeja-tokia-santuoka-negalioja.d?id=81524041>, [aplankyta 2020 03-10].

bei nagrinėjant Kanonų kodeksą, galima atrasti prieštaravimų tarp bažnyčios aiškinimo civilinių ikivedybinės sutarties ribų aiškinimo.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, ikivedybinėje sutartyje gali būti aptarti tik turto įgyto iki santuokos arba santuokoje, nuosavybės reguliavimo klausimai, neminint ištuokos sąlygos. Tačiau tuomet iškyla klausimas: kokia yra tokios sutarties sudarymo prasmė? CK nurodo, kad nors vedybinė sutartis ir yra susitarimas, kuris nustato sutuoktinių turtines teises ir pareigas, jis taip pat reguliuoja tokio turto teisinį režimą po santuokos nutraukimo. Tai reiškia, kad tokios sutarties buvimas, savaime sukuria taisyklę pagal, kurią turtas būtų dalinamas sprendžiant skyrybų klausimą. P. Vaičekonis palaikydamas bažnyčios nuomonę, mano, kad sudaryta vedybinė sutartis santuokinio sutikimo pareiškimo metu yra kliūtis tam sutikimui pareikšti besąlygiškai, nes jau yra žmogiškas įsikišimas, neatitinkantis sutikimo turinio. „Kanoninė teisė pripažįsta, kad santuokinio sutikimo turiniui prieštarauja sąlygos, neatitinkančios prigimtinių ir pozityvios dieviškos teisės reikalavimus. Tai sąlygos, kurios liečia ateitį ir praeitį“.⁷⁶ Taigi, atsižvelgiant į tai, kad ikivedybinė sutartis savo daline paskirtimi yra laikoma priemone iš anksto aptarti turto dalybų klausimą santuokai pasibaigus, manytina, kad būtent ne pačios ikivedybinės sutarties egzistavimas, o tokios galimos skyrybų sąlygos egzistavimas suteikia bažnyčiai teisę daryti prielaidą dėl būsimo santuokos iširimo. Bažnyčios nuomonę kiek kitaip interpretuoja ir kunigas R. Doveika, sakydamas, kad: „...[D]okumentas, pasirašytas notaro, kuriame nurodoma, kokį turtą iki santuokos turėjo jaunavedžiai, Santuokos sakramentui nekliudo. Problemų kyla tada, kai prie sutarties pridedamas aprašas, numatantis elgseną skyrybų metu. Skyrybų aptarimas dar prieš jungtuves parodo, kad žmogus, einantis į santuoką, kelia tam tikras sąlygas, o bažnytinės santuokos priesaika savyje talpina pažadą sutuoktinių neapleisti iki mirties – ir džiaugsme, ir varge“.⁷⁷ Tai atskleidžia bažnyčios poziciją, kad pats susitarimas spręsti turto teisinį režimą nėra sąlyga trukdanti santuoką pripažinti galiojančia, kadangi tai yra tik buitinis dalykas. Tikroji problema slypi žmonių mintyse santuoką užbaigti skyrybomis, todėl būtent skyrybų klausimo aptarimas ir yra pagrindas laikyti bažnytine santuoką negaliojančia.

Bažnyčios atstovai siekdami patikrinti ar tokia sutartis yra sudaryta gali pasikliauti tik pačių sužadėtinių žodžiu. Tai reiškia, kad vykstant paruošiamiesiems santuokos kursams, dvasininkas raštu arba žodžiu klausia būsimų sutuoktinių apie tai ar yra kokios nors sąlygos trukdančios sudaryti santuoką.

⁷⁶ Pranas Vaičekonis, Katalikų santuokos sutikimo pareiškimas Kanonų Teisės šviesoje. Tarptautinė konferencija „Sakramentinė santuoka civilinėje visuomenėje“. 2002. Kaunas. Konferencijos medžiaga.

⁷⁷ Straipsnis internete <https://www.notarius.lt/naujienos/pasirasete-ikivedybine-sutarti-jusu-baznytine-santuoka-negalioja/>, [aplankyta 2020-03-10].

Sužadėtiniams paneigus tokį faktą, kunigams belieka pasitikėti, kadangi Bažnyčia negali patikrinti juridinio fakto ar tokio pobūdžio sutartis yra sudaryta.

Vis dėl to, tais atvejais kuomet santuoka palaiminama ir tokios sutarties egzistavimo faktas išaiškėja jau po santuokos įregistravimo, Bažnyčia leidžia tokias santuokas pripažinti negaliojančiomis ir sudaryti tokią santuoką iš naujo, tačiau vėl – tik su pasitikėjimo žmogumi sąlyga, pažymi kunigas Audrius Mikiutkas⁷⁸.

Iš čia kyla esminis klausimas – jeigu ikivedybinės sutarties egzistavimas yra sąlyga pripažinti santuoką negaliojančią, ar tokios santuokos negaliojimas gali būti laikomas pakankama priežastimi negaliojančia pripažinti ir pačią ikivedybinę sutartį. Bažnyčia konkretaus atsakymo į šį klausimą nepateikia laikydamasi nuomonės, kad esant šiai sąlygai santuoka iš vis nebuvo laikoma sudaryta (pakartotinai atkreiptinas dėmesys į tai, kad Bažnyčioje santuokos gali būti tik anuliuojamos). Tuo tarpu, pagal civilinės teisės normas manytina, kad ikivedybinė sutartis bus pripažinta negaliojančia tada, jei vedybos neįvyks, arba teismas įvykusią santuoką CK pagrindais pripažins negaliojančią.

Kaip jau buvo minėta ankščiau, vedybinė sutartis taip pat gali būti pripažinta negaliojančia. CK nurodo tris vedybinės sutarties negaliojimo pagrindus: 1) sutartis gali būti pripažinta dalinai arba visiškai negaliojančia, jeigu neatitinka tokiai sutarčiai būdingos formos arba joje yra sąlygos, kurios šią sutartį daro negaliojančia pagal CK numatytus sandorių negaliojimo pagrindus; 2) jei tokia sutartis pažeidžia sutuoktinių lygiateisiškumo principą; 3) jei yra reikalavimas pripažinti tokią sutartį fiktyvia.⁷⁹ Nors šis sąrašas yra baigtinis, o CK nenurodo daugiau jokių pagrindų, kuriais vedybinė sutartis gali būti pripažinta negaliojančia, vis dėl to, ikivedybinė sutartis gali būti laikoma negaliojančia ir tada jei santuoka nėra sudaroma.

Taigi, ikivedybinė sutartis, kaip sąlygą trukdanti bažnytinės santuokos sudarymui gali būti vertinama skirtingai. Pirmiausiai bažnyčia greičiausiai siektų išsiaiškinti koks buvo tokios sutarties sudarymo tikslas ir ko sužadėtiniai tikėjosi tokią sutartį sudarydami ir tik tuomet spręstų apie tokios santuokos sudarymo galimybes. Taip pat pažymėtina, kad vedybinė sutartis yra civilinių teisės normų dalykas, o bažnytinę santuoką reguliuoja kanonų teisė, todėl tokios santuokos sudarymas pats savaime niekaip neįtakoja ikivedybinės sutarties galiojimo fakto.

3.2. Bažnytinės santuokos pripažinimo negaliojančia pasekmės esant ikivedybinei sutarčiai

⁷⁸ Straipsnis internete <http://www.jokuboparapija.lt/rekomenduojame-dvasiniam-tobulejimui/aktualus-straipsniai/nauja-turto-draudimo-forma-prie-altoriaus-tik-su-salyga/>, [aplankyta 2020-04-15].

⁷⁹ Žr. išnašą 2: LR Civilinis kodeksas, 3.108 str.

Išnagrinėjus ikivedybinės sutarties kaip kliūtis sudaryti santuoką klausimą, savaime kyla naujas klausimas: ar bažnytinės santuokos pripažinimas negaliojančia, nepanaikina civilinės santuokos pasekmių. Atsakymo į šį klausimą reikėtų ieškoti civiliniame kodekse.

CK nurodo tris santuokos pasibaigimo pagrindus: 1) santuoka gali būti nutraukiama vieno ar abiejų sutuoktinių prašymu; 2) esant bent vieno iš sutuoktinių kaltei; 3) vienam iš sutuoktinių mirus⁸⁰. Kadangi CK sąrašas yra laikomas baigtiniu, kitokių sąlygų, kurios būtų laikomos pagrindu nutraukti santuoką nėra, galima preziumuoti, kad bažnytinės santuokos anuliavimas savaime nepanaikina civilinės santuokos pasekmių. Tai patvirtina ir ankščiau darbe minėta informacija, kad bažnyčios ir civilinės apskaitos bazės yra skirtingos.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad nutraukus santuoką bažnyčioje arba civiliniu būdu, kitu keliu sudaryta santuoka vis tiek lieka galiojanti iki atskiro institucijos sprendimo. Tai reiškia, kad jei nutrūkus bažnytinei santuokai, civilinė santuoka lieka galioti, galioja ir visos kitos teisės ir pareigos, kurios išplaukia iš šio civilinio akto sudarymo, taip pat ir vedybinės sutartys.

Apibendrinant ir prieš atsakant į klausimą, ar bažnytinės santuokos pripažinimas negaliojančia, gali būti pagrindas pripažinti negaliojančia ir pačią vedybinę sutartį bei kokias pasekmes sukelia tokios santuokos negaliojimo pagrindai, svarbu atskirti du momentus. Pirmiausia, reikia išsiaiškinti ar santuoka buvo nutraukta ir panaikinta tik iš bažnytinės apskaitos, ar ir iš civilinės apskaitos. Antra, įvertinant tai, kad vedybinė sutartis yra civilinių teisių objektas, ji gali sukelti tik civilines pasekmes, todėl tik tos santuokos, kurios yra pripažįstamos negaliojančiomis civiline tvarka, gali sukelti ikivedybinės sutarties negaliojimo pasekmes.

⁸⁰ Žr. išnašą 2: LR Civilinis kodeksas, 3.49; 3.50, 3.55, 3.60 str.

IŠVADOS

1. Šiuolaikinėje civilinėje teisėje vyrauja santuokos kaip sutarties samprata. Bažnyčia nors kita apimtimi, bet taip pat pripažįsta santuoką kaip sutartį tačiau išskiria ypatingą santuokos sakramento pobūdį ir požymius, kurie nebūdingi jokioms kitų rūšių sutartims kadangi santuoka laikoma dviejų žmonių nesuardoma sąjunga.
2. Pagrindinėmis sąlygomis, kurios turi būti išpildytos tiek sudarant civilinę, tiek bažnytinę santuoką yra laikoma laisvas dviejų asmenų apsisprendimas, amžiaus cenzas, giminystės ryšių nebuvimas bei monogamijos principo laikymasis. Kanonų teisė papildomai pažymi, kad santuoka gali būti sudaroma tik tarp vyro ir moters, o santuokos viešumas nėra būtinoji sąlyga. Tuo tarpu civilinėje teisėje keičiantis laikams, vis daugiau šalių sutinka registruoti santuokas tarp tos pačios lyties asmenų, tačiau santuokos viešumas yra privaloma sąlyga.
3. Keičiantis laikams, Bažnyčia sutiko pripažinti civilinę santuoką kaip santuokos rūšį, nors pačios bažnyčios santuokos atžvilgiu tai nesukelia jokių pasekmių. Esminiu bažnytinės ir civilinės santuokos skirtumu galima laikyti tai, kad nors santuoka ir yra laikoma sutartimi, Bažnyčia skirtingai nei civilinės teisės doktrina, nepripažįsta tokios sutarties nutraukimo.
4. Bažnyčioje susituokę žmonės negali nutraukti bažnytinės santuokos civiline tvarka teisme. Teismas gali panaikinti bažnytinės santuokos apskaitos įrašą civilinės metrikacijos registre taip panaikinant civilinę santuoką, tačiau dėl bažnytinės santuokos anuliovimo asmenys turi kreiptis į Bažnyčios tribunolą.
5. Pagrindinė vedybų sutarties paskirtis yra reguliuoti sutuoktinių turtines teises ir pareigas nuo santuokos sudarymo momento, nustatyti esamo arba būsimą turto teisinį režimą, ir su tokio turto tvarkymu susijusias pareigas, tokio turto padalijimo tvarką. Vedybinės sutartys yra skirstomos į ikivedybines (pasirašomas prieš santuokos sudarymą) ir povedybines (pasirašomas bet kada po santuokos sudarymo). Ikivedybinė sutartis sudaryta prieš bažnytinę santuoką yra laikoma pasirašyta nuo to momento kai pasirašoma notaro biure, o galiojančia nuo to momento kai patvirtinimas apie santuoką yra įrašomas civilinės metrikacijos biure, tokios sutarties pasirašymas sukelia civilines pasekmes.
6. Bažnyčia ikivedybinę sutarti laiko kliūtimi sudaryti santuoką, kadangi tokia sutartis savo prigimtimi sprendžia turto padalijimo klausimą skyrybų atveju, o skyrybos pagal bažnyčios mokymą nėra galimos. Vis dėl to, atisakymas sudaryti bažnytinę santuoką savaime nepanaikina ikivedybinės sutarties susitarimo, kadangi Bažnyčia neturi teisės reguliuoti civilinių pasekmių,

o pati ikivedybinė sutartis laikoma galiojančia nuo santuokos įregistravimo civilinės metrikacijos registre.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Knygos

1. Marius Jonaitis. *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
2. Alfonsas Vaišvila. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004.
3. Pranas Vaičekonis. *Santuokinė teisė*. Kaunas: Alma, 1988.
4. Kanonų teisės kodeksas. *Cidex iuris canonici*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012.
5. Valentinas Mikelėnas. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009.
6. И. Юркович. *Каноническое право о браке*. Москва: Истина и жизнь, 1994.
7. Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė. *Santuokos sąlygos ir jų vykdymas*. Vilnius: Justitia, 2006.
8. Pranciškus Stanislavas Vitkevičius. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006.
9. John P. Beal, James A. Coriden, Thomas J. Green. *New Commentary on the Code of Canon Law. Commissioned by the Canon Law Society of America*. New York: Paulist Press, 2000.
10. Egidija Tamošiūnienė, Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė. *Šeimos bylų nagrinėjimo ir teismo sprendimų vykdymo ypatumai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
11. John Eekelaar. *Family Law and Personal Life*. Oxford: University Press, 2017.
12. Siegle B. A. *Marriage According to the New Code of Law*. New York, 1986.
13. Musselli L. *Manuale di diritto canonico e matrimoniale–II*. Bologna. 1997.
14. Chiappetta L. *Il matrimonio*. Roma, 1990.
15. Suchocki C. *Przeszkody małżeńskie*. Lublin, 1997.

Straipsniai

16. Meilius, Kazys, Sagatys, Gediminas. „Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytų santuokų kelias į pripažinimą“, *Jurisprudencija*. 2002 Nr. 28(20).
17. Piličiauskas, Ričardas. „Žmogaus teisės kaip teisinės kultūros dalis“, (Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija, mokslo studija skirta Lietuvos administracinio teismo dešimtmečiui. Lietuvos administracinis teismas, 2012).
18. Perkūmienė, Dalia, Brazienė, Rūta. „Santuokos institutas valstybės ir bažnyčios požiūriu“, *Soter*. 2004, Nr. 12(40).
19. Jurevičius, Algirdas. „Kodėl ardoma tai, kas gali būti sutaisyta“, *Artuma*, 2007, Nr.1.
20. Maksvytis, Simas. „Vienumo ir neišardomumo reikšmė krikščionių santuokoje (vertinant kan. 1056 požiūriu)“, *Soter*, 2008, Nr. 28 (56).

21. Власенко, Александр. Семейное право России, Ростов на Дону: ООО „Феникс“. 2011.
22. Meilius, Kazimieras, Žilinskaitė, Renata. „Santuoką ardančios kliūtys kanonų teisėje“, *Soter*. 2009, Nr. 29 (57).
23. Vaičekonis, Pranas. Katalikų santuokos sutikimo pareiškimas Kanonų Teisės šviesoje. Tarptautinė konferencija „Sakramentinė santuoka civilinėje visuomenėje“. 2002. Kaunas. Konferencijos medžiaga.

Periodiniai leidiniai

24. Lietuvos Vyskupų Konferencijos nutarimas dėl pasirengimo santuokos sakramentui programos, Bažnyčios žinios. 1996, Nr. 22.

Teisės aktai

25. LR Konstitucija. Žin. 1992. Nr. 33-1014
26. LR Civilinis kodeksas. Žin. 2000. Nr. 74-2262.
27. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Žin. 1995, Nr. 40-987.
28. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Žin. 2006, Nr. 68-2497.
29. Dėl civilinės būklės aktų registravimo taisyklių ir civilinės būklės aktų įrašų ir kitų dokumentų formų patvirtinimo. LR Teisingumo ministro įsakymas. TAR. 2016 Nr. 29705.

Teismų praktika

30. *A.S. p. R. J.*, LR Aukščiausiasis teismas. 2005. Nr. 3K-3-107/2005.
31. LR Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodekso 6 straipsnio 2 dalies, 11 straipsnio ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.
32. *G. Č. p. R. Č.*, LR Aukščiausiasis teismas. 2013. Nr. 3K-3-191/2013.
33. *G. K. p. G. S.*, LR Aukščiausiasis Teismas. 2007, Nr. 3K-7-6/2007.

Tekstai internete

34. Official Journal of the European Union, <<http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007303LT.01000101.htm>> [aplankyta 2019-02-06].
35. Pastoralinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“ <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/vatikano_2s/gaudium-et-spes.html#s47> [aplankyta 2019-03-10].
36. Lietuvos statistikos departamentas, <<https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/5118910/Santuokos+%5BLT%5D+488.html>> [aplankyta 2019-03-10].

37. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuviai-sudaro-vis-daugiau-vedybu-sutarciau-taciau-baznycia-ispeja-tokia-santuoka-negalioja.d?id=81524041>, [aplankyta 2020 03-10].
38. <https://www.notarius.lt/naujienos/pasirasete-ikivedybine-sutarti-jusu-baznytine-santuoka-negalioja/>, [aplankyta 2020-03-10].
39. <http://www.jokuboparapija.lt/rekomenduojame-dvasiniam-tobulejimui/aktualus-straipsniai/nauja-turto-draudimo-forma-prie-altoriaus-tik-su-salyga/>, [aplankyta 2020-04-15].